



## Public Diplomacy as a Media Instrument and its Role in the Success of National Development Programs (A Case Study of the Seventh to Tenth Administrations of the I.R. of Iran)

Hadi Barzegar Keshteli<sup>1</sup> | Malektaj Khosravi<sup>2</sup> | Mahbubeh Paknia<sup>3</sup>

1. Ph.D Candidate, Department of Political Science, Tehran Central Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: [hbarzegar34@gmail.com](mailto:hbarzegar34@gmail.com)

2. Corresponding author, Assistant Professor, Department of Political Science, Tehran Central Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: [khosravimalektaj@gmail.com](mailto:khosravimalektaj@gmail.com)

3. Assistant Professor, Department of Political Science, Tehran Central Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: [Paknia\\_mb@yahoo.fr](mailto:Paknia_mb@yahoo.fr)

**seventh to tenth governments towards development programs, towards the ideal model of governance in the Islamic Republic of Iran" in Central Tehran Azad University in the field of political science.**

### Article Info

**Article type:** Research Article

### Article history:

Received: 6 September 2024

Received in revised form: 1

July 2025

Accepted: 16 August 2025

Published online: 21 September

2025

### Keywords:

Public Diplomacy,  
Media,  
Iran,  
National Development  
Programs,  
Foreign Policy.

### ABSTRACT

**Objective:** Public diplomacy, as a form of strategic communication through media, serves as a key instrument for advancing national interests by leveraging the communicative capacities of various media platforms. It enables direct interaction between the peoples of different societies, fosters discourse formation, promotes cultural exchange, and strengthens amicable relations. In this process, media act not only as a communicative channel but also as an active actor in framing and representing political and cultural messages. From a governance perspective, the degree to which presidents and top policymakers respond to the objectives of national development plans - and their strategic use of media within public diplomacy - constitutes a critical indicator of governmental effectiveness. In the Islamic Republic of Iran, two dominant political currents - Reformists and Principlists - have alternately held the presidency, each advancing distinct discourses and policy orientations. This study seeks to answer the question: What role has media, within the framework of public diplomacy, played in shaping the accountability of the 7th to 10th Administrations toward the implementation of the Third and Fourth National Development Plans?

**Methods:** Employing a descriptive-analytical approach, this research examines the policies, performances, and approaches of the 7-10th Administrations regarding their responsiveness to public diplomacy - particularly its media dimension - both domestically and internationally. The data collection process relied on library and documentary sources, online content, and expert interviews from the academic community.

**Results:** In democratic systems, media represent one of the primary tools for persuading and mobilizing public opinion at home and abroad. The Khatami Administrations relied on national media and media diplomacy to enhance foreign engagement and promote political development, while the Ahmadinejad Administrations emphasized direct messaging and more independent media narratives, pursuing a revisionist communicative approach in both domestic and international arenas.

**Conclusions:** Although both political periods sought to align their policies and discourses with the Constitution and sustainable development documents, their strategic utilization of media in public diplomacy differed significantly. The 7th and 8th Administrations were more successful in employing media to foster peaceful foreign relations, stimulate economic growth, and enhance political and cultural capital. In contrast, the 9th and 10th Administrations, in several cases, neglected the potential of media as a vehicle for accountability to development objectives.

---

**Cite this article:** Barzegar Keshteli, H.; Khosravi, M. T., & Paknia, M. (2025). Public Diplomacy as a Media Instrument and Its Role in the Success of National Development Programs, (A Case Study of the Seventh to Tenth Administrations of the Islamic Republic of Iran) *News Science*, 14 (2), 50-55.  
DOI: <http://doi.org/10.22034/10.22034/lrsi.2024.477246.1242>



© The Author(s).

DOI : <http://doi.org/> <http://doi.org/10.22034/10.22034/lrsi.2024.477246.1242>

---









**The Journal of News Science**  
Vol. 14, No. 2, Ser.54, Summer 2025, P. 50-55  
Journal homepage: <https://www.mjourcom.ir/>  
DOI : <http://doi.org/10.22034/10.22034/lrsi.2024.477246.1242>

---

### EXTENDED ABSTRACT

## Public Diplomacy as a Media Instrument and its Role in the Success of National Development Programs (A Case Study of the Seventh to Tenth Administrations of the I.R. of Iran)

Hadi Barzegar Keshteli<sup>1</sup>  | Malektaj Khosravi<sup>2</sup>   | Mahbubeh Paknia<sup>3</sup> 

1. Ph. D Candidate, Department of Political Science, Tehran Central Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: [hbarzegar34@gmail.com](mailto:hbarzegar34@gmail.com)
2. Corresponding author, Assistant Professor, Department of Political Science, Tehran Central Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: [khosravimalektaj@gmail.com](mailto:khosravimalektaj@gmail.com)
3. Assistant Professor, Department of Political Science, Tehran Central Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: [Paknia\\_mb@yahoo.fr](mailto:Paknia_mb@yahoo.fr)

- This article is taken of the doctoral dissertation entitled "Comparative study of the level of accountability in the seventh to tenth governments towards development programs, towards the ideal model of governance in the Islamic Republic of Iran" in Central Tehran Azad University in the field of political science.

### Interdiction:

Public diplomacy as media-driven strategic communication has evolved into a decisive arena where states not only inform but actively construct meaning to advance national interests. Within this framework, media function as both the infrastructure and the operational arm of public diplomacy, facilitating direct interaction among the peoples of different societies, fostering discourse production, stimulating cultural exchange, and cultivating positive international relations. In practice, media serve as the most visible and influential tool for mobilizing public opinion - domestically and abroad - enabling the transfer of state narratives beyond geographical and

political boundaries. This capacity of media transforms public diplomacy into a multidimensional instrument for maintaining legitimacy, enhancing soft power, and securing external cooperation. In the governance context, the level of a president's engagement with national development plans and the strategic employment of media as part of public diplomacy represent an essential metric of governmental accountability. In the Islamic Republic of Iran's democratic framework, two dominant political currents - Reformists and Principlists - have alternately assumed the presidency, each imposing its own priorities in both domestic governance and foreign policy. Their differing discourses illustrate dynamic media strategies: one leaning on collaborative communication and shared narratives, the other asserting more independent and often confrontational communicative stances. This study addresses the question: What role did the media, operating within public diplomacy, play in shaping the accountability of the 7th to 10th Administrations toward the implementation of the Third and Fourth National Development Plans?

### **Methods:**

Adopting a descriptive-analytical method grounded in political communication theory, the research examines the development-related policies, performance, and approaches of the 7th, 8th, 9th, and 10th Administrations concerning their responsiveness to public diplomacy-particularly its media dimension - across domestic and foreign arenas. The research framework integrates constructivist assumptions, which stress that national interest formation is mediated by shared ideas, cultural norms, and mediated discourse. This approach allows for understanding how media not only transmit messages but also shape the interpretative environment in which policy legitimacy is assessed.

Data collection draws from primary and secondary sources, including official documents, national and international media archives, records of televised and print political discourse, as well as internet-based publications. Expert interviews with scholars in political science and communication studies further enrich the analysis. The triangulation of sources ensures a comprehensive perspective on how media were mobilized as instruments of public diplomacy and tools of political positioning in relation to development objectives.

### **Results:**

In democratic states, the capacity of media to persuade and mobilize public opinion is pivotal in sustaining policy agendas. The Iranian case between the 7th and 10th Administrations reveals a distinct bifurcation in media utilization within public diplomacy. The Khatami Administrations (7th and 8th) leveraged national broadcasters, international cultural platforms, and media-based diplomacy to create a narrative of political openness, economic partnership, and integration into global systems. Through this media-anchored approach, they aimed to advance both political development domestically and cooperative foreign relations, aligning these goals with their commitments to the Third and Fourth National Development Plans.

Conversely, the Ahmadinejad Administrations (9th and 10th) prioritized direct presidential messaging and more autonomous media narratives, frequently bypassing mediated multilateral channels in favor of speeches, press conferences, and symbolic media events designed to assert sovereignty and ideological independence. This revisionist communicative stance reframed Iran's image internationally but also led to diminished participation in cooperative media diplomacy and reduced responsiveness to development plan objectives.

The divergence between the two periods underscores how media strategies - whether integrative or confrontational - mediate the relationship between political discourse, foreign policy orientation, and measurable accountability in governance. Constructivist analysis suggests that changes in media framing, agenda-setting, and narrative cohesion directly influenced both domestic legitimacy and the reception of Iran's policies on the international stage.

Additionally, with globalization intensifying cross-border media flows, the Administrations' differing approaches had tangible effects on Iran's soft power. The Reformist era's emphasis on interactive media exchange bolstered perceptions of Iran as a constructive actor, facilitating foreign investment and cultural linkages. The Principlist era's more defensive media posture heightened perceptions of resistance but strained economic and diplomatic engagement.

### **Conclusions:**

Both Reformist and Principlist Administrations sought to shape their domestic and foreign policies in accordance with constitutional principles and long-term development frameworks. However, their chosen media strategies within public diplomacy significantly diverged. The 7th and 8th Administrations deployed media as diplomatic capital - bridging domestic consensus with external goodwill - to achieve progress in economic growth, peaceful regional relations, and cultural enrichment. They demonstrated higher accountability to development objectives, as evidenced by their integrated media campaigns supporting governmental initiatives.

In contrast, the 9th and 10th Administrations' preference for unilateral messaging and skepticism toward cooperative media diplomacy limited their capacity to fulfill certain development provisions, particularly those reliant on sustained international collaboration and positive image-building. This selective engagement with media as both a channel and actor in public diplomacy resulted in underutilization of a key governance lever.

By empirically comparing the two political eras, it becomes evident that media - when embedded as a strategic core of public diplomacy - amplifies governmental accountability and enhances the success of development plans. Ignoring this capacity, or deploying it solely for confrontational purposes, narrows diplomatic options and diminishes potential economic and cultural gains. The Iranian experience between the 7th and 10th Administrations thus illustrates a critical lesson: in the contemporary interconnected world, effective governance and developmental achievements are inextricably tied to the deliberate, coordinated, and adaptive use of media in public diplomacy.

#### **Data Availability Statement**

Data available on request from the authors.

#### **Acknowledgements**

The authors would like to thank anonymous reviewers.

#### **Ethical considerations**

Not applicable.

#### **Funding**

Not applicable.

#### **Conflict of interest**

The authors declare no conflict of interest.

## دیپلماسی عمومی به مثابه رسانه و جایگاه آن در موفقیت برنامه‌های توسعه کشور (با تاکید بر

### تجربه دولت‌های هفتم تا دهم جمهوری اسلامی ایران)

هادی برزگر کشتلی <sup>۱</sup>id | ملک تاج خسروی <sup>۲</sup>id | محبوبه پاک نیا <sup>۳</sup>id

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: hbarzegar34@gmail.com

۲. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)، رایانامه: khosravimalektaj@gmail.com

۳. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: paknia\_mb@yahoo.fr

این مقاله، مستخرج از رساله دکتری با عنوان «مطالعه تطبیقی میزان پاسخگویی در دولت‌های هفتم تا دهم نسبت به برنامه‌های توسعه، به سوی الگوی مطلوب حکمرانی در جمهوری اسلام ایران» است.

| اطلاعات مقاله   | چکیده  |
|---|--|
| <p><b>نوع مقاله:</b> مقاله پژوهشی</p> <p><b>تاریخ دریافت:</b> ۱۴۰۳/۶/۱۶</p> <p><b>تاریخ بازنگری:</b> ۱۴۰۴/۴/۱۰</p> <p><b>تاریخ پذیرش:</b> ۱۴۰۴/۵/۲۵</p> <p><b>تاریخ انتشار:</b> ۱۴۰۴/۶/۳۰</p> <p><b>کلیدواژه‌ها:</b><br/>دیپلماسی عمومی، رسانه، ایران، برنامه توسعه ملی، سیاست خارجی.</p> | <p><b>هدف:</b> دیپلماسی عمومی به‌مثابه رسانه، ابزاری کلیدی برای پیشبرد منافع ملی است که با استفاده از ظرفیت‌های ارتباطی رسانه‌ها، مسیر تعامل مستقیم میان مردم جوامع مختلف، گفتمان‌سازی، تبادل فرهنگی و تقویت روابط حسنه را فراهم می‌کند. رسانه در این فرآیند، هم نقش بستر ارتباطی را ایفا می‌کند و هم به‌عنوان بازیگر فعال، بازنمایی و چارچوب‌بندی پیام‌های سیاسی و فرهنگی را بر عهده دارد. از منظر حکمرانی، پاسخگویی دولتمردان – به‌ویژه رؤسای جمهور – نسبت به اهداف برنامه‌های توسعه و نحوه بهره‌گیری آنان از رسانه در دیپلماسی عمومی، شاخص مهمی برای سنجش کارآمدی دولت است. در جمهوری اسلامی ایران، جریان‌های اصلاح‌طلب و اصول‌گرا با گفتمان‌ها و راهبردهای متفاوت، به تناوب در رأس دولت قرار گرفته‌اند. پرسش اصلی این است که رسانه در قالب دیپلماسی عمومی، چه نقشی در میزان پاسخگویی دولت‌های هفتم تا دهم به الزامات برنامه‌های توسعه سوم و چهارم داشته است.</p> <p><b>روش:</b> این پژوهش با رویکرد توصیفی – تحلیلی و استفاده از منابع کتابخانه‌ای، اسنادی، اینترنتی و گفت‌وگو با متخصصان، عملکرد دولت‌ها را در بهره‌گیری از رسانه‌های داخلی و خارجی برای پیشبرد دیپلماسی عمومی بررسی می‌کند.</p> <p><b>یافته‌ها:</b> در نظام‌های دموکراتیک، رسانه یکی از اصلی‌ترین ابزارهای اقناع و بسیج افکار عمومی است. دولت خاتمی با بهره‌گیری از رسانه‌های ملی و دیپلماسی رسانه‌ای در جهت ارتقای تعاملات خارجی و توسعه سیاسی گام برداشت. در مقابل، دولت احمدی‌نژاد با تکیه بر پیام‌رسانی مستقیم و بازنمایی رسانه‌ای مستقل‌تر، رویکردی تجدیدنظرطلبانه در فضای ارتباطی داخلی و بین‌المللی برگزید.</p> <p><b>نتیجه‌گیری:</b> هرچند هر دو دولت تلاش داشتند سیاست‌ها و گفتمان خود را با اسناد توسعه و قانون اساسی هماهنگ کنند، اما میزان بهره‌گیری راهبردی از رسانه و دیپلماسی عمومی متفاوت بود. دولت هفتم و هشتم موفق شدند از رسانه در چارچوب توسعه روابط مسالمت‌آمیز و ارتقای سرمایه اجتماعی بهره بیشتری ببرند، در حالی که دولت نهم و دهم در برخی موارد کارکرد رسانه در پاسخگویی به اهداف توسعه‌ای را کمتر مورد توجه قرار دادند.</p> |



**استناد:** برزگر کشتلی، هادی و خسروی، ملک تاج (۱۴۰۴). دیپلماسی عمومی به‌مثابه رسانه و جایگاه آن در موفقیت برنامه‌های توسعه کشور (با تاکید بر تجربه دولت‌های هفتم تا دهم جمهوری اسلامی ایران). علوم خبری، ۱۴ (۲)، ۱۰۱-۱۲۵.

DOI: <https://doi.org/10.22034/Irsi.2024.477246.1242>





پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی



پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی  
پرتال جامع علوم انسانی

در مطالعات میان‌رشته‌ای (علوم سیاسی، تاریخ روابط بین‌الملل، ارتباطات سیاسی و مطالعات سیاست داخلی)، دیپلماسی عمومی و تعاملات عمومی امری کلیدی است. واژه دیپلماسی عمومی توسط آلmond گولین<sup>۱</sup> در دانشگاه تافس<sup>۲</sup> آمریکا (۱۹۶۵) ابداع شد. دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی بشدت به هم وابسته هستند، آن چنانکه نمی‌توان بدون توجه به دیپلماسی عمومی، یک سیاست خارجی موفق و صیانت از منافع ملی را انتظار داشت. نیکروش با ارجاع به هانس تاچ<sup>۳</sup> می‌نویسد: هانس تاچ<sup>۴</sup> از صاحب‌نظران برجسته در خصوص دیپلماسی عمومی و ارتباط میان کشورها، دیپلماسی عمومی را سلسله تلاش‌های عمومی و رسمی دولت برای شکل‌دهی محیط ارتباطات در خارج می‌داند. او معتقد است مداخله در محیط ارتباطی زمینه را برای تحقق سیاست خارجی مهیا می‌کند و میزان ناآگاهی‌ها و شناخت‌های نادرست از روابط پیچیده میان کشورها را کاهش می‌دهد (نیک‌روش و رفیع، ۱۳۹۲: ۱۰۶). یکی از مباحثی که برای فیلسوفان و عالمان سیاسی بسیار مهم و به‌عنوان چالشی برای عامه مردم و گروه‌های سیاسی مطرح است، چگونگی اجرای حکمرانی در عرصه سیاست است. حکمرانی بدون توجه به افکار عمومی، مشروعیت نظام سیاسی را تنزیل داده و موجب بی‌ثباتی آن می‌گردد. بر این مبنا افکار عمومی از ارکان مهم در تصمیم‌گیری کشورها در حوزه‌های گوناگون محسوب شده و این امر توجه به سازوکار جدید دیپلماسی عمومی برای حکمرانی را دوچندان ساخته است. مهم‌ترین وظایف دیپلماسی عمومی، تأثیر و نفوذ بر افکار عمومی مردم جامعه (سیاست داخلی)، از طریق پاسخگویی به مطالبات و نیازهاست که عملاً سیاست خارجی کشور بر این مبنا شکل می‌گیرد. بازیگرهای غیر حکومتی نظیر رسانه‌های جمعی (ملی و بین‌المللی)، انجمن‌ها، گروه‌ها، اتحادیه‌ها، کمیته‌ها، سازمان‌ها، و نهادهای گوناگون در شکل‌دهی به دیپلماسی عمومی نقش بسیار مؤثری دارند و در زمره بازیگران اصلی درآمده‌اند (قوام، ۱۳۸۴: ۵۶). تردیدی وجود ندارد که خاستگاه دیپلماسی عمومی هر کشور در درون مرزهای آن قرار دارد و با تکیه بر توان، مشروعیت و قابلیت در درون کشور، می‌توان از آن به‌عنوان پشتوانه‌ای برای دیپلماسی عمومی در خارج از مرزهای کشور استفاده کرد.

از سوی پاسخگویی<sup>۴</sup> به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی نظریه حکمرانی خوب<sup>۵</sup> شناخته می‌شود. در ارتباط با پاسخگویی مهم‌ترین سؤالی که مطرح می‌شود این است که: دولت‌ها به مطالبات مردم به‌عنوان صاحبان اصلی قدرت، تا چه اندازه پاسخگو هستند؟ و چگونه مطالبات و خواسته‌های مردم در یک نظام سیاسی برآورده می‌شود؟ در جمهوری اسلامی ایران همانند نظام سیاسی سابق برای برون‌رفت از مشکلات و چالش‌هایی که کشور با آن مواجه بوده یک سری برنامه‌های توسعه تدوین و اجرا شده است که مسائل فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را در برمی‌گیرد. در دوران انقلاب اسلامی، هر کدام از دولت‌هایی که پس از جنگ تحمیلی روی کار آمده‌اند بر مبنای اقتضائات روز و شرایط داخلی و خارجی، سیاست‌ها و رویکردهای مختلف و بعضاً متعارضی را در پیش گرفتند که از دیدگاه خودشان در جهت تحقق اهداف و برنامه‌های کلان انقلاب و نظام بوده است. جریان اصلاحات و گفتمان توسعه‌سیاسی دولت هفتم و جریان اصول‌گرا و گفتمان عدالت‌محور دولت نهم دو رویکرد متفاوت بود که در دهه ۸۰ و ۹۰ در ساختار سیاسی ایران قدرت را به دست گرفتند. هر کدام از این جریان‌ها بر اساس ذهنیت و باور خاصی که به وضعیت داخلی و سیاست‌های منطقه‌ای و جهانی داشته‌اند، سیاست‌ها و رویکردهای مختلف و بعضاً متعارضی در پیش گرفتند که در تحقق یا عدم تحقق اهداف برنامه‌های توسعه کشور مؤثر بوده است. یکی از مؤلفه‌های مهم، میزان پاسخگویی آن‌ها در قبال سیاست‌های کلان توسعه کشور در سطح منطقه و جهان بوده است. پاسخگویی به‌عنوان یکی از شاخص‌های حکمرانی خوب در دولت‌های هفتم و نهم متفاوت بود. مهم‌ترین شاخص دولت هفتم، پروژه توسعه‌سیاسی بود. سیاست چندجانبه‌گرایی، تنش‌زدایی، عادی‌سازی روابط

<sup>۱</sup> - Almond Gulion

<sup>۲</sup> - Tufts University

<sup>۳</sup> - Hans Tach

<sup>۴</sup> - Accountability

<sup>۵</sup> - Good governance

خارجی مبتنی بر هم‌زیستی مسالمت‌آمیز و مواردی از این قبیل، به‌عنوان مهم‌ترین شاخص توسعه‌سیاسی در دولت خاتمی دنبال شد. اما در دولت نهم اهداف و ارزش‌هایی چون اصول‌گرایی، نگاه به جنوب یا شرق، انقلابی‌گری، مدیریت جهانی و عدالت‌خواهی دنبال گردید. بی‌گمان توجه به مؤلفه پاسخگویی می‌تواند تلاشی باشد در جهت نشان دادن سازوکارهای پیشرفت و توسعه برای تحول نظام سیاسی کشور که از طریق حکومت و جامعه صورت می‌پذیرد و شناخت کافی دولتمردان از فرایند پاسخگویی، باعث می‌شود دستیابی به اهداف تعیین‌شده در برنامه‌های توسعه هموار شود.

### پیشینه تحقیق

مطالعات فراوانی در زمینه حکمرانی خوب (پاسخگویی) و دیپلماسی عمومی انجام‌گرفته است که از جمله آن‌ها می‌توان به مقاله بررسی مقایسه‌ای تأثیر جهانی‌شدن بر توسعه اجتماعی در ایران در دولت خاتمی و احمدی‌نژاد از صیغوری و شهرام نیا (۱۳۹۹) اشاره کرد. نویسندگان این مقاله با استفاده از نظریه رولند رابرتسون<sup>۱</sup> در زمینه جهانی‌شدن تأثیر جهانی‌شدن بر توسعه اقتصادی و اجتماعی ایران را در دولت‌های خاتمی و احمدی‌نژاد با استفاده از روش مقایسه‌ای و از نوع علی و با ترسیم مدل تعمیم توسعه‌سیاسی و اجتماعی مورد بررسی قرار داده‌اند. نتیجه تحقیق حاکی از آن است که بسترهای توسعه اجتماعی دولت‌های یادشده متفاوت، رویکرد خاتمی بر رفورم جهانی و رویکرد احمدی‌نژاد مبتنی بر اندیشه بومی و محلی استوار بوده است. راهبردهای دیپلماسی گسترش اندیشه تمدنی انقلاب اسلامی در گام دوم انقلاب اسلامی عنوان مقاله‌ای است از نفیسه اخوان نیلچی و علی سروش (۱۴۰۱) که نویسندگان با سؤال اینکه راهبردهای دیپلماسی عمومی ج.ا. جهت گسترش اندیشه تمدنی انقلاب اسلامی در گام دوم انقلاب چه خواهد بود پژوهشان را پیگیر شدند. آن‌ها در این تحقیق با بهره‌گیری از روش پویش محیطی و احصاء قوت‌ها، ضعف‌ها، تهدیدها و فرصت‌ها علاوه بر شناسایی و اولویت‌بندی، راهبردهای تقویت دیپلماسی عمومی را بیان کردند. در مقاله بررسی دیپلماسی عمومی در سیاست دولت‌های هشتم و نهم اکبر اشرفی و بابک قیاسیان (۱۳۹۲) با طرح این سؤال که اهداف سیاست خارجی دولت‌های هشتم و نهم چه بوده و عملکرد آن‌ها در بهره‌گیری از دیپلماسی عمومی در اجرای سیاست خارجی ج.ا. چگونه بوده است، به بررسی و بهره‌گیری از ابزارهای دیپلماسی توسط دولت‌های مذکور در سیاست خارجی پرداخته‌اند. منصور رحمانی (۱۳۹۴) در مقاله دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی باهدف بررسی دیپلماسی عمومی به‌عنوان یکی از ابزارهای مؤثر سیاست خارجی پرداخته و در چهار بخش به اثرات و پیامدهای تحولات جهانی در سال اخیر به دیپلماسی، مفهوم دیپلماسی عمومی و تفاوت آن با مفاهیم به نزدیک آن، تبلیغات و سیاست داخلی اشاره کرده است و در نتیجه‌گیری به راهکارهایی جهت انسجام بخشیدن به نحوه و چگونگی اعمال دیپلماسی عمومی در قالب سیاست خارجی ج.ا. پیشنهادهایی را ارائه داد. امیدی و قلمکاری (۱۳۹۸) در مقاله تحلیل رابطه سیاست خارجی و توسعه اقتصادی: مقایسه دولت‌های خاتمی احمدی‌نژاد و روحانی، به تأثیر جهت‌گیری سیاست خارجی بر توسعه اقتصادی اقدام نموده و سؤالی که در این راستا مطرح کردند آن بود که نفس جهت‌گیری هر گفتمان در سیاست خارجی به چه صورت بر توسعه اقتصادی ایران تأثیر گذاشته است. در ادامه نویسندگان به این نتیجه رسیدند که علاوه بر عناصر ثابت در سیاست خارجی، هر یک از گفتمان‌ها در چارچوب عناصر ثابت و ساختاری سیاست خارجی ایران شیوه خاص خود را برای تعامل با دنیا انتخاب کردند.

<sup>۱</sup> - Roland Robertston

## مفهوم‌شناسی پژوهش و الگوی تحلیل

### دبلماسی عمومی

در حکمرانی دولت‌های مدرن، تعامل و ارتباط برقرار کردن با شهروندان در سطح داخل و کشورها و بازیگران خارجی، مؤلفه‌ای بسیار مهم و کلیدی است؛ از این رو هر کدام از دولت‌ها بر اساس منافع ملی خود در داخل و خارج سعی می‌کنند نظم مطلوب موردنظر خود را محقق سازند. از دبلماسی به‌عنوان فن مدیریت تعامل با جهان خارج یاد کرده‌اند (خانی، ۱۳۸۴: ۳۲). امروزه در قالب قدرت نرم، دبلماسی فرهنگی و بهره‌گیری از گفتمان‌های سیاسی - اجتماعی جذاب، نقش مهمی در موفقیت یا شکست جریان‌های مختلف سیاسی - اجتماعی دارد (عسگریان و حکمت آرا، ۱۳۹۸: ۱۱۲ - ۱۱۰). دبلماسی عمومی و فرهنگی به‌عنوان یک راهبرد، رویکردی است که هر کدام از شخصیت‌ها، جریان‌ها و دولت‌های مختلف می‌کوشند با ارتباطی هدفمند، بهره‌گیری از ابزارهای مختلف فرهنگی، سیاسی و اجتماعی، جایگاه خود را در اذهان و افکار عمومی مثبت و متعالی جلوه دهند (Malison, 2007: 18). به تعریف گیفورد مالون<sup>۱</sup>، دبلماسی فرهنگی عبارت است از معماری یک بزرگراه دوطرفه به‌منظور ایجاد کانال‌هایی برای معرفی تصویر واقعی و ارزش‌های یک ملت و درعین حال، تلاش برای دریافت درست تصاویر واقعی از سایر ملت‌ها و فهم ارزش‌های آن‌ها (مالون، ۱۹۸۸: ۱۲ به‌نقل از خانی، ۱۳۸۴). با این ابزار این جریان‌ها می‌خواهند گفتمان‌ها، ارزش‌ها، هنجارها و به‌طور کلی پیام خود را به بدنه مختلف ادراک و اذهان شهروندان و بخش‌های مختلف جامعه منتقل کنند (عسگریان و حکمت آرا، همان: ۱۱۲ - ۱۱۰). «دبلماسی فرهنگی» رویکردی است مبتنی بر نقش و جایگاه عوامل پیوندگر «فرهنگ» در روابط میان طبقات، جریان‌ها، کشورها و ملت‌ها، بستری که بازخورد آن می‌تواند فضای صمیمانه، همگرا و به دور از تنش، ارائه یک تصویر مطلوب از روابط همه‌جانبه، بر اساس اشتراکات تمدنی - فرهنگی و هویتی را در پی داشته باشد (زرقانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۱). در صورتی که این رویکرد به شیوه‌ای عقلانی و مطلوب در نظر گرفته شود و رویکرد سیاست‌گذاری مناسبی در آن اتخاذ شود، نقش مهمی در تحقق اهداف، منافع و مقاصد سیاسی و به‌طور کلی نفوذ و اقتدار سیاسی - اجتماعی دارد (خانی، ۱۳۸۴: ۱۳۵).

### حکمرانی پاسخگو

یکی از مؤلفه‌های مهمی که به‌صورت شبکه‌ای در تصویرسازی مثبت و منفی در سطح داخل و خارج از دولت‌ها، شخصیت‌ها و جریان‌های سیاسی نقش دارد، کم‌وکیف پاسخگویی در قبال عملکردهای مختلف است. چشم‌انداز پاسخگویی به مفاهیم ضرورت، سرپرستی، امانت‌داری، تعهد، و مسئولیت‌هایی که فرد در ازای کاری که انجام می‌دهد، اشاره دارد. همچنین این مفهوم باعث به وجود آمدن اطلاعات، توجیه عمل، فعالیت‌ها و انتخاب‌های که توسط سیاسی گرفته می‌شود، معنا پیدا می‌کند. در این باره دوینبک بیان می‌دارد پاسخگویی اغلب به‌عنوان وسیله است که برای به دست آوردن نفع فردی و جمعی، دموکراسی، عدالت، کارایی دولت و هدایت اخلاقی در حکمرانی معرفی می‌شود (Dubnik, 2004: 1). اگر در نگاه سنتی، پاسخگویی رویکردی بود که پادشاه به‌طور نسبی اقتدارش را بر دیگران نشان می‌داد یا در واقع اقتدار یک‌طرفه بود و از سوی حاکم بر مردم بکار گرفته می‌شد؛ اما در دوره مدرن، هر کسی (شهروند) می‌تواند از اقتدارش بهره‌مند شود. به تعبیری، رابطه دوطرفه میان شهروند و دولت ایجاد گردید. در میان نظریه‌پردازان علم سیاست آراء دیوید هلد<sup>۲</sup> در باب دموکراسی به نظریه پاسخگویی نزدیک است. هلد به‌گونه‌ای محدودیت‌های عمل دولت و جامعه مدنی را بازاندیشی می‌کند که هم پاسخگوتر باشند و هم فعالیت‌های غیردولتی به نحوی دموکراتیک سامان یابند (هلد، ۱۳۶۹: ۴۲۸). بدین سان هلد مشخصات متعددی را برای نظام دموکراتیک برمی‌گزیند که اراده مردم در آن نقش اساسی دارد ۱- همه باید در قانون‌گذاری دخالت داشته باشند و در تصمیم‌گیری بر سر سیاست عمومی، در اعمال قوانین و در دوائر دولتی نظارت داشته باشند. ۲- همه باید شخصاً در تصمیم‌گیری‌های مهم یعنی تصمیم‌گیری بر سر قوانین عمومی و موضوعات سیاست عمومی دخالت داشته باشند. ۳- فرمانروایان باید در برابر فرمان‌برداران پاسخگو باشند؛ به عبارتی متعهد باشند تا اقداماتشان را برای فرمان‌برداران توجیه نمایند و قابل عزل باشند. ۴- فرمانروایان باید در برابر نمایندگان فرمان‌برداران

<sup>1</sup> - Gifford Malone

<sup>2</sup> - David Held

پاسخگو باشند. ۵- فرمانروایان باید توسط فرمان برداران انتخاب شوند. ۶- فرمانروایان باید توسط نمایندگان فرمان برداران انتخاب شوند. ۷- فرمانروایان باید در جهت منافع فرمان برداران عمل نمایند (جک دانلی، ۱۳۸۶: ۲۳۲).

در ادامه باید به این مطلب اشاره کرد که شکل گیری پاسخگویی به عناصر متعددی وابسته است. از نظر ابراهیم و وایزبند چهار عنصر پاسخگویی عبارتند از: ۱- شفافیت، شامل اطلاعات کامل و در دسترس گذاشتن آن برای بررسی عمومی ۲- مسئولیت یا دلیل آوری که ارائه دلیل روشن برای اعمال و تصمیمات، گزینشی نباشد، بلکه در برابر سؤال قابل استدلال باشد. ۳- قبول کردن، از طریق نظارت و ارزیابی رویه‌ها و پیامدها که به صورت شفاف برای گزارش به یافته اعمال می‌گردد. ۴- اجرای قانون یا قبول دلیل و شفافیت (Weisband and Ebrahim, 2007:4). برای افرادی که بر مردم حکومت می‌کنند ضروری است انتظارات آن‌ها را برآورده سازند و متوجه باشند تا طبق توافقی که با مردم دارند؛ تعهداتشان را قابل اجرا سازند یا اهداف قابل دستیابی را دنبال کنند. در اینجا علاوه بر قانون و نهاد مدنی، دانش و بینش رهبر، منابع اجرایی و مهارت‌های بالای رهبر سیاسی از شروطی است که عمل پاسخگویی را تسهیل می‌کند.

بنابراین، عناصر اصلی پاسخگویی که آن را محقق می‌سازد، عبارت است از: اول توانایی؛ یعنی اینکه پاسخگویی زمانی اتفاق می‌افتد که انتظارات رهبران سیاسی و مردم برآورده شود. آنچه برای رهبران سیاسی اهمیت دارد این است که در چارچوب قانون و پیروی از رویه حقوقی گام بردارند و برای مردم علاوه بر موارد قبلی نفع و خدمات عمومی اهمیت پیدا می‌کند. پس آنچه در پاسخگویی مهم است، اقتداری است که باید به صورت درست میان شهروندان و رهبر بکار رود. دوم مسئولیت‌پذیری است؛ یعنی اینکه رهبر سیاسی برای تصمیمی که گرفته است، دلیل منطقی داشته باشد. عملکرد پاسخگویی، به قانون و نقش شهروندان (قدرت شان) بستگی دارد. رئیس دولت باید ضرورت پاسخگویی و تأثیرگذاری آن بر سیاست را لحاظ گرداند و با احترام به نقش قانون و حمایت از کنش‌هایی که باعث بالارفتن مشروعیت نظام سیاسی می‌شود، مؤلفه پاسخگویی را مدنظر قرار داده و همیشه در راستای آن گام بردارد. سوم، اجرا. پاسخگویی یک تعهد حقوقی است که رهبر سیاسی را ملزم به استفاده از آن می‌کند. دولت باید علاوه بر گزارش و تشریح، پاسخگویی نتایج تصمیماتش باشد. همچنین، دولت‌ها باید جوابگویی تأمین زندگی، رفاه، بهداشت، خدمات اساسی زندگی و منافع عمومی مردم باشند. بدین ترتیب، ملزم کردن دولت‌ها به پاسخگویی یکی از روش‌های تأثیرگذار برای غلبه کردن بر فساد و از همه مهم‌تر دنبال کردن منافع ملی است. هرگاه جایگاه یک رهبر سیاسی مشخص باشد و افراد جامعه مطالبه پاسخگویی داشته باشند مسلماً عملکرد رهبر مؤثرتر و با کارایی بالاتر صورت می‌پذیرد. با در نظر گرفتن ارتباط مفهومی مفاهیم مذکور، باید گفت که در نظام‌های سیاسی مختلف، دولتمردان و سیاست‌گذاران بر اساس باورداشت و انگاره‌های ذهنی خود کنش و واکنشی در حوزه سیاست داخلی و خارجی ارائه می‌دهند. چنانچه تئوری پردازان سازه‌نگاری هم اذعان دارند، اهداف و منافع ملی امری ثابت، عینی، دقیق و از پیش تعیین شده نیست و همه آن‌ها به صورت بیناذهنی شکل گرفته و مطرح می‌شود و معمولاً گفتمان‌هایی که قدرت را در دست می‌گیرند، برای مشروعیت بخشی به خود روایت خاص خود را از منافع و اهداف به صورت اهداف و منافع ملی مطرح می‌سازد. گفتمان‌ها، در شکل دادن به سیاست خارجی و اقتدار دولت‌ها نقش اساسی دارند؛ بنابراین می‌توان مدعی شد که با بررسی گفتمان حاکم بر هر دولتی، می‌توان جهت‌گیری کلی، اهداف و منافع و تا حدودی رفتار آن را در قبال موضوعی خاص ارزیابی و تحلیل کرد (Catalinac, 2007: 17). در این چارچوب هر کدام از افراد، جریان‌ها، تفسیر و تحلیل خاصی از منافع ملی، هنجارهای بین‌المللی، مناسبات و روابط بین‌الملل دارند؛ لذا بر اساس هویت خاصی که از خود ایجاد می‌کنند، در سطح داخلی و خارج از خود کنش و واکنش نشان می‌دهند (جوادی ارجمند، ۱۳۹۳: ۷۵). در حقیقت با تغییر بازیگران قدرت، منافع و سیاست خارجی، پاسخگویی، توجه به دیپلماسی و گفتمان داخلی و خارجی و نیز تعهد به چشم‌اندازی‌های سیاسی دول قبل نیز تغییر می‌کند (Jepperson and dwendt, 1996: 96-99). در یک نگاه کلی، شاخص‌های بنیادین سیاست خارجی ایران در برخی موارد ثابت و مستحکم هستند که با تغییرات این دولت و آن دولت، تحول محسوس و بنیادینی در آن‌ها صورت نمی‌گیرد. مهم‌ترین این اصول عبارتند از: ۱- اسلام‌گرایی ۲- ایران‌مداری ۳- جهان‌گرایی ۴- هژمون‌گرایی منطقه‌ای ۵- بیگانه‌ستیزی ۶- عدالت‌طلبی ۷- عدم تعهد و جهان سوم‌گرایی ۸- امنیت‌گرایی ۹- اهداف و سمت‌گیری‌های متعارض ۱۰- تغییر و تداوم (جوادی ارجمند و چاپکی، ۱۳۸۹: ۴۵-۵۶). هر کدام از دولت‌ها ضمن تعهد به مقوله‌های مذکور، اما با در نظر گرفتن وضعیت محیطی، زمانی

و مکانی سعی می کنند رویکرد پویا و چندبعدی از خود بروز دهند. آن ها در پی این هستند که هم بتوانند به برنامه های توسعه ای و بنیادین کشور پاسخگو باشند و هم بتوانند متأثر از تحولات جدید به مطالبات مختلف اقشار و طبقات مختلف جامعه به نحو مطلوب تر پاسخ مناسب و قانع کننده ای دهند (سیدنژاد، ۱۳۹۰: ۱۲). سیاست ها و اقدامات جهت تحقق حکمرانی پاسخگو و نیز توجه به دیپلماسی و تحولات داخلی و خارجی دو دولت هفتم و هشتم و نهم و دهم در شکل زیر آورده شده است:

| حکمرانی پاسخگو                             |  |
|--|--|
| اجرا                                       | مسئولیت                                |
| دیپلماسی عمومی و فرهنگی بازیگران بین الملل |  |
| نقش ملی / فراملی دولتهای ایران             |  |
| دولت هفتم و هشتم                           | دولت نهم و دهم                         |
| همگرایی و تعامل سیاسی - اجتماعی            | تجدید نظر طلبی و شالوده شکنی نظم موجود |
| چندجانبه گرایی                             | ضدیت با غرب                            |
| توسعه سیاسی - فرهنگی                       | عدالت اجتماعی - اقتصادی                |
| هنجارگرایی و قواعد بین الملل               | زیرسوال بردن ماهیت قواعد بین الملل     |

پاسخگویی به برنامه های توسعه و منافع ملی

شکل (۱) مدل تحقیق پژوهش (نگارندگان)

## نوآوری و وجه ممیزه پژوهش

با مرور برخی تحقیقات مورد نظر در این رابطه، ملاحظه می گردد که هیچ یک از پژوهش های فوق به پاسخگو بودن دولت های هشتم و نهم به برنامه های توسعه نپرداخته اند. به عبارتی پژوهش حاضر به این امر می پردازد که آیا دولت های اصلاحات و اصول گرایان به برنامه های توسعه دوم، سوم، چهارم و پنجم پاسخگو بودند؟ این پژوهش می کوشد با مبنا قراردادن رویکرد سازه نگاری، کم کیف پایبندی دولت های هفتم و هشتم و نهم و دهم نسبت به برنامه توسعه، پاسخگویی به اهداف و چشم انداز برنامه های فوق، توجه به دیپلماسی عمومی و پیشبرد منافع ملی را مورد بررسی و تحلیل قرار دهد.

## یافته های توصیفی پژوهش

### برنامه های توسعه مدون در حوزه سیاست خارجی

برنامه های توسعه جهت فائق آمدن بر نارسائی ها و مشکلات جامعه و پیشبرد جامعه به سمت تعالی و پیشرفت تدوین می گردد. بعد از انقلاب اسلامی کارگزاران جمهوری اسلامی ایران برای جبران عقب ماندگی کشور، پیشرفت، و برطرف کردن نیازهای مردم،

برنامه‌های توسعه را تدوین نموده‌اند که حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و دیگر حوزه‌ها را در برمی‌گیرد. اگرچه تدوین برنامه‌های توسعه فراتر از اختیارات دولت صورت می‌گیرد، بدیهی است که نقش دولت‌ها در اجرای این برنامه‌ها حائز اهمیت است. باتوجه به اینکه نقد برنامه توسعه از موضوعات پژوهش حاضر نیست، در ادامه فقط به مفاد قانونی مربوط به مسائل سیاست خارجی در برنامه‌های توسعه دوم، سوم، چهارم و پنجم اشاره می‌شود:

|  |  |
|--|--|
| تقویت روابط حسنه با همسایگان، دور نمودن تشنج از مرزها، گسترش همکاری‌های منطقه‌ای و قاره‌ای، تقویت و توسعه روابط فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و تجاری با کشورهای اسلامی دولت و آکو، ایجاد توازن بین روابط سیاسی و اقتصادی با دیگر کشورها، تأمین امنیت ملی در برابر تهدیدات خارجی، تدوین استراتژی درازمدت سیاست خارجی بر مبنای اصول قانون اساسی، حمایت جدی از فعالیت‌های اقتصادی، فنی، خدماتی بخش دولتی و خصوصی و ایجاد ارتباط با کشورهای خارجی، تلاش در جهت حاکمیت کامل قانون و حفظ امنیت همه‌جانبه آحاد مردم   | <b>برنامه دوم توسعه</b><br>(۱۳۷۴-۱۳۷۸)   |
| گسترش همکاری‌های چندجانبه منطقه‌ای، بین‌المللی، ادامه پرهیز از تشنج در روابط با کشورهای غیر متخاصم، بهره‌گیری از روابط برای افزایش توان ملی، مقابله با افزون‌خواهی کشورهای متخاصم، مقابله با تک‌قطبی شدن جهان، حمایت از مسلمانان جهان، نزدیکی میان کشورهای اسلامی جهت اصلاح ساختار سازمان ملل  | <b>برنامه سوم توسعه</b><br>(۱۳۷۹-۱۳۸۳)   |
| گسترش همکاری‌های دوجانبه، منطقه‌ای، بین‌المللی، ادامه پرهیز از تشنج در روابط با کشورهای غیر متخاصم، بهره‌گیری از روابط کشورها برای افزایش توان ملی، مقابله با افزون‌خواهی کشورهای متخاصم، تلاش برای رهایی از حضور بیگانگان، مقابله با تک‌قطبی شدن، حمایت از مسلمان و ملت‌های مظلوم، تلاش برای نزدیکی بیشتر کشورهای اسلامی، تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل   | <b>برنامه چهارم توسعه</b><br>(۱۳۸۴-۱۳۸۸) |
| ایجاد رابطه و مناسبات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با کشورهای همسوس، تلاش برای حضور فعال در مناسبات دوجانبه و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل در راستای منافع ملی، پیگیری و حمایت از حقوق مسلمانان و مستضعفان جهان به‌ویژه ملت فلسطین، اتخاذ دیپلماسی فعال جهت توقف روند صدور قطعنامه‌های حقوق بشری، همکاری با کشورهای منطقه و اسلامی و استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی، حقوقی، سیاسی، فرهنگی، رسانه‌ای و بین‌المللی برای کاهش حضور نظامی بیگانگان در منطقه، تقویت روابط حسنه با همسایگان، اعتمادسازی، تنش‌زدایی و همگرایی با کشورهای منطقه‌ای و اسلامی به‌ویژه حوزه تمدن ایرانی و اسلامی، تقویت دیپلماسی اقتصادی از طریق حمایت جدی از فعالیت‌های اقتصادی به‌ویژه بخش غیردولتی، توسعه و تعمیق دیپلماسی عدالت‌خواهانه در جهان، ارتقا مدیریت ایران در حوزه اقتصادی منطقه | <b>برنامه پنجم توسعه</b><br>(۱۳۹۰-۱۳۹۴)  |

شکل (۲) برنامه‌های توسعه در حوزه سیاست خارجی از سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۹۴ (نگارنده)

### دیپلماسی و سیاست خارجی در دولت هفتم و هشتم

رویکرد سیاست خارجی در حکمرانی دولت هفتم و هشتم بر اساس نسیتی که با سیاست داخلی (مردم‌سالاری و توسعه‌سیاسی) و بین‌المللی (شفاف‌سازی، هم‌زیستی مسالمت‌آمیز و مفاهمه با طرف‌های خارجی) پیدا کرده بود بر اصول تنش‌زدایی و گفتگوی تمدن‌ها شکل گرفت (مدیر شانه چی، ۱۳۹۲: ۴۶). به هر جهت، دولت هفتم سیاست و فرهنگ را با یکدیگر ممزوج کرد و بدیع بودن این گفتمان حاکی از نوعی تحول پارادایمی در انگاره‌های امنیتی دستگاه دیپلماسی ایران در دوره خاتمی است (سلیمانی، ۱۳۸۸: ۶۴).

نگاه دولت هفتم و هشتم به سیاست خارجی با ارزش‌های جدید جهانی نزدیک بود. توسعه‌سیاسی در داخل، صلح‌گرایی، تنش‌زدایی، اعتمادسازی و گفتگو و چندجانبه‌گرایی در عرصه خارجی از جمله اولویت‌های دولت مذکور بود که باعث گردید سیاست خارجی مبتنی بر توسعه‌گرایی سیاسی - فرهنگی شکل بگیرد. از این‌رو در بعد خوانش از درون‌مایه رهیافت سیاست خارجی دولت خاتمی می‌توان تفسیری اومانستی از انسان را که توجه به ارزش فردی و منافع ملی در آن است مشاهده کرد. در واقع، خاتمی در بیان پیش‌فرض‌ها و بنیان‌های نظری خویش، به مسائلی نظیر تحقق احکام عام پیشینی در انسان‌شناسی و جهان‌بینی آدمی نظر دارد و در کنار آن‌ها از نقش محوری رواداری نیز غافل نیست (حقدار، ۱۳۷۸: ۱۰۷).

بدین ترتیب، دولت اصلاحات با در پیش گرفتن سیاست تنش زدایی ضمن قبول نظام های متعدد در عرصه بین المللی، اختلافات ایدئولوژیکی را که از سال ها قبل در عرصه سیاست بین الملل وجود داشت پس زد و به سیاست دموکراتیک نظام بین الملل ارج نهاد. از سویی، ایده گفتگوی تمدن های دولت هفتم ملهم از مایه های فرهنگی بود که ملت های جهان می توانستند بر اساس آن از طریق شناخت فرهنگ های یکدیگر در جهت هر چه بهتر کردن زیست بین المللی مطلوب گام بردارند. رئیس دولت هفتم معتقد بود که لازمه گفتگوی تمدن ها جدال شناسی و بررسی زمینه های جنگ و نزاع است. به نظر وی بایستی با نگاهی انتقادی به گذشته روابط بین الملل نگرست (مشیرزاده، ۱۳۸۳: ۱۸۸). دولت هفتم در ارائه نظریه گفتگوی تمدن ها سعی نمود جوانب آخرین دستاوردهای علمی و فلسفی را برای حقایق جهان مدرن ملاحظه نماید تا از ایرانیان وجهی صلح طلب، متمدن و آزادی خواه ارائه گردد (پایا و قانعی راد، ۱۳۹۵: ۳۲۰).

در دولت هفتم و هشتم شیوه گام به گام و مسالمت آمیز حل مسائل اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در مقابل چالش ها و مشکلات منطقه ای و بین المللی که در مقابل دولت قرار داشت، از اهمیت بالایی برخوردار بوده است. بدین ترتیب می توان گفت نگاه دولت هفتم بر توسعه روابط اقتصادی و اتخاذ سیاست اقتصادی جدید مبنی بر همکاری با جهان و فراهم نمودن زمینه های جذب سرمایه های خارجی در ایران متمرکز بود. چنان که در این باره رئیس دولت هفتم اعلام کرد که جمهوری اسلامی ایران برای دستیابی به استقلال واقعی، بهتر است به جای اینکه بر خود کفایی و مقابله با دیگر بازیگران تمرکز نماید، با درپیش گرفتن همکاری و دیالوگ با جهان خارج، زمینه های رشد روابط اقتصادی را با جهان خارج فراهم نماید (pesaran, 2011: 105).

با وجود این، یکی از سیاست های مهم دولت هفتم در حوزه دیپلماسی عمومی و فرهنگی انجام سفرها و سخنرانی هایی بود که رئیس دولت هفتم به وسیله آن به دنبال نشان دادن الگوی حکمرانی خوب اسلامی به دیگر کشورهای دنیا بود که می توانست با اهداف برنامه توسعه کشور متناسب باشد. اتخاذ چنین سیاستی باعث گردید تا در تعامل میان ایران با اتحادیه اروپا و کشورهای عربی همچون عربستان تحول ایجاد شود (شوری، ۱۳۸۲: ۱۶۳). علاوه بر این، همکاری های ایران در دوران حکمرانی دولت هفتم با کشورهای خاورمیانه و کشورهای اروپائی نیز بسیار چشمگیر بوده است. در این راستا مسائل منطقه ای و بین المللی، تجاری، فرهنگی، تروریسم و خلع سلاح از موضوعات اصلی رابطه با این کشورها بود. بدیهی است که رئیس دولت هفتم و هشتم با شناخت قدرت های بزرگ جهان، استراتژی هم زیستی مسالمت آمیز را بر شعارهای تحریک آمیز که باعث سردرگمی و ایجاد دشمنی میان کشورها می شد برگزید. به گونه ای که این امر زمینه های جذب و دریافت کمک ها از دنیای غرب از جمله اتحادیه اروپا که در جهانی شدن اقتصاد از ظرفیت اقتصادی لازم برخوردار بودند، را فراهم نمود. به این ترتیب دستیابی به استقلال در این دوران نه از طریق انزواگرایی بلکه از طریق گسترش تعاملات مورد توجه قرار گرفت (Ehteshami & zweiri, 2008: 62). آخر اینکه روابط دولت هفتم با آمریکا دچار فراز و نشیب های گسترده ای شد. در واقع آمریکا با ایراد اتهاماتی چون محور شرارت که به دولت هفتم درباره مسئله هسته ای و سایر موارد داشت به محدودسازی ایران در عرصه سیاست بین الملل اقدام نمود و زمینه ای برای افزایش تضادهای ایران و آمریکا به وجود آمد. طبعاً کشورهای اروپایی نیز خود را با سیاست های آمریکا برای محدودسازی ایران هماهنگ می کردند (قاسمی، ۱۳۸۷: ۹۹). به طور کلی شالوده ی سیاست خارجی و داخلی دولت هفتم و هشتم جهت پیشبرد اهداف داخلی و خارجی خود در شکل زیر آورده شده است:



شکل (۳) دیپلماسی فرهنگی - سیاسی دولت هفتم و هشتم (محمودی رجا، ۱۳۹۳: ۱۳۲، از غندی، ۱۳۸۸: ۵۹ - ۵۷، سلیمانی، ۱۳۸۹: ۸۱)

### دیپلماسی و سیاست خارجی در دولت نهم و دهم

اصول گرایان ۱ جریان جدیدی بودند که از درون جریان محافظه کار یا جناح راست نظام انشعاب یافتند و بیشتر به رویکرد اجتماعی توجه داشتند. با وجود این جریان مشهور به اصول گرایی از حدود سال ۷۸ به عنوان واکنش به جریان تجدیدنظرطلبی که در دولت هفتم و هشتم ایجاد شده بود شکل گرفت (به نقل از داوری، ۱۳۹۵: ۱). اصول گرایی و عدالت خواهی به عنوان اصول اساسی سیاست خارجی دولت نهم شناخته شد. دولت مذکور با طرح شعارهای چون عدالت جویی، مدیریت جهانی، معنویت گرایی و مبارزه با یک جانبه گرایی آمریکا به دنبال ترسیم نظم جدیدی بوده است.

بیشتر اینکه اصول گرایان نظم مستقر بین الملل را (که از نظم وستفالیایی شروع شده بود و تا بعد از یازده سپتامبر ادامه داشته است) ناعادلانه و نامشروع دانستند و به دنبال شکل گیری نظم جدیدی بودند تا کشورهای در حال توسعه با کشورهای توسعه یافته در جایگاه

۱ - قابل ذکر است اصول گرایی دولت نهم با قرائت های که دیگر جریان های اصولگرایان عرصه سیاست جمهوری اسلامی از امر سیاسی داشتند متفاوت بود تا حدی که مرزبندی مشخصی میان آن ها در اکثر مواضع فرهنگی، اجتماعی و سیاسی وجود داشت.

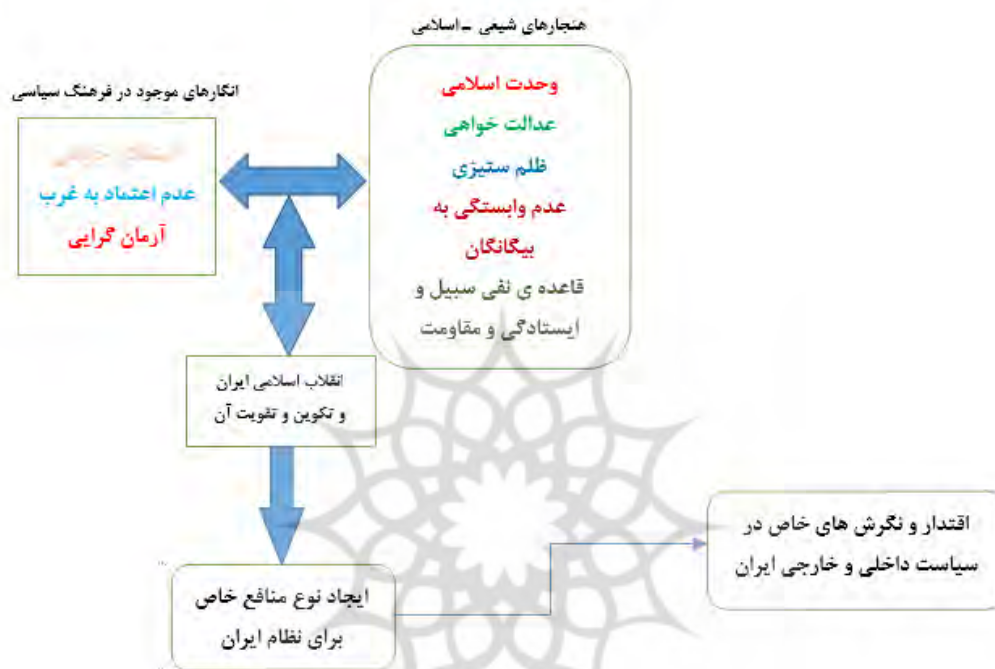
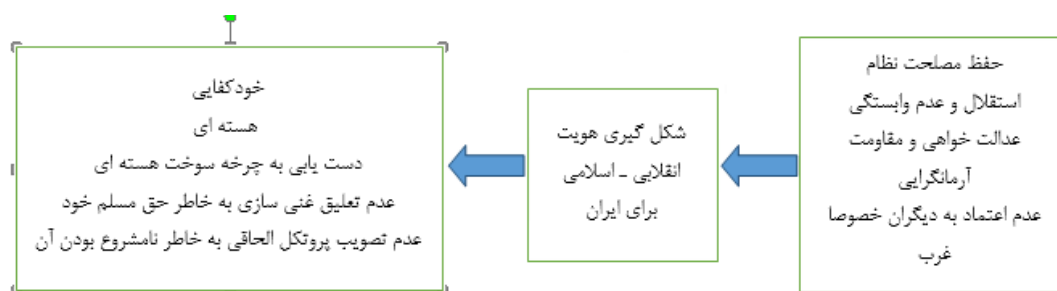
برابر قرار گیرند. نگرش دولت اصول‌گرایان در مواجهه با برنامه توسعه با فراز و نشیب‌های بسیار روبرو شد. در اکثر مواقع اصول‌گرایان در گفتارشان به‌جای توسعه، تعالی و کمال انسان را محور برنامه خود قرار دادند. از نکات قابل‌توجه این دوره آن بود که اصول‌گرایان در سیاست‌ورزی‌شان نقش دین (نگاه تاریخی و سنتی) را برجسته کردند. باید در نظر داشت دخالت دادن اعتقاد خاص یا نقش دین - برعکس توجه به مرز و جغرافیا - در عرصه سیاست بین‌الملل باعث می‌شود که تفکر سنتی تعیین‌کننده مناسبات دولت با عرصه جهانی شود (یاقوتی، ۱۳۹۰: ۲۲).

با این‌همه گفتمان دولت احمدی‌نژاد و امدار شعارهای اوایل انقلاب اسلامی بود؛ یعنی اینکه، گفتمان انقلاب اسلامی یک گفتمان تقابلی بوده و از دیالکتیک و انقلاب در گفتمان قدرت (گفتمان شباهت) و گفتمان ضد قدرت (گفتمان تفاوت) بازتولید شده است (ادیب زاده، ۱۳۸۷: ۱۴۶).

بنابر آنچه ذکر آن رفت، دولت نهم دیپلماسی عمومی - فرهنگی را که دولت قبل بکار می‌گرفت کنار گذاشت و بجای آن سیاست تعارض با جهان غرب را در پیش گرفت. با این‌همه، گفتمان فراگیر سیاست خارجی دولت نهم کارکردی دوگانه برای کشور داشت. اگرچه این ایدئولوژی به‌دلیل نادیده انگاشتن تمایزات فرهنگی میان کشورها و تأکید بر استیلائی اسلام‌سیاسی بر جهان به محو شدن فرهنگ‌های گوناگون جهان می‌انجامید که می‌توانست برای دولت نهم قابل‌قبول باشد؛ اما از سوئی ایران‌هراسی را در نزد افکار عمومی جهان شکل می‌داد. در واقع در دولت نهم رویکرد یکجانبه‌گرایی و انزواگرایی در سیاست خارجی مشهود بود. اگرچه موضع‌گیری مبتنی بر تضاد با نظام جهانی در دولت‌های قبلی هم وجود داشت؛ اما با روی کار آمدن دولت نهم رویکرد تقابلی با بعضی از کشورها شدت گرفت که در نتیجه منجر به تحریم سخت و انزوای دولت نهم گردید. به‌طور نمونه، از سال ۸۵ تا ۹۰ شش قطعنامه علیه ایران توسط شورای امنیت سازمان ملل صادر شد. این قطعنامه‌ها در حالی بر ضد منافع ملی ایران صادر شد که احمدی‌نژاد آن‌ها را ورق‌پاره می‌خواند (اصغرزاده، ۱۳۹۴: ۳). در نتیجه مذاکرات سطح بالا و مبادله هیئت‌ها و رفت‌وآمدهای سیاسی و اقتصادی دولت نهم با اروپا بسیار کاهش یافت و سفرهای سیاسی، دیپلماتیک و اقتصادی تجاری در سطح رؤسای کشورها و حتی وزرای خارجه و یا وزرای اقتصادی به پایتخت‌های یکدیگر صورت نمی‌گرفت (خالوزاده، ۱۳۹۱: ۲۲۵). به‌علاوه، رابطه ایران به‌عنوان کشوری درحال توسعه با آمریکا تیره‌تر شد و فشارهای سیاسی، نظامی، استفاده از ابزار تحریم‌های اقتصادی و دیپلماسی فشار که برای مقابله با دولت‌های انقلابی است، بر ایران تحمیل شد (بنگرید زهرانی، ۱۳۷۶: ۴).

همان‌طور که گفتیم دیپلماسی عمومی به‌عنوان ابزار اعمال سیاست خارجی مطرح است. دولت‌ها تلاش می‌کنند که از طریق به‌کاربردن مدیریت اخبار و اطلاعات، ارتباطات راهبردی و دیپلماسی فرهنگی در برقراری روابط پایدار با دیگر نظام‌های سیاسی توفیقات لازم جهت دستیابی به منافع ملی را کسب نمایند.

در این راستا مبادله فرهنگی، ارزشی، سیاسی و دیپلماسی عمومی به‌عنوان عناصر تشکیل‌دهنده قدرت نرم شناخته می‌شوند. از این‌رو دولت احمدی‌نژاد توانست به‌دوراز تنش و مناقشه از قدرت نرم کشور ایران در عراق و کشورهای آمریکای لاتین استفاده کند. قابل‌ذکر است که در دولت نهم غیر از روابط مناسب با کشور عراق، ارتباط چشمگیری با دیگر کشورهای منطقه وجود نداشت و همانند کشورهای آفریقایی روابط ایران با کشورهای آمریکای لاتین نیز در دولت مذکور به‌صورت ایدئولوژیک و کمتر ملاحظه مسائل ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک دنبال شد (میرزایی، ۱۳۹۴: ۶۱). البته در این دوره رابطه ایران با کشور روسیه افزایش یافت؛ ولی محدودیت مهمی نیز میان طرفین اتفاق افتاد که چالش برانگیز بوده است. نخست، سیاست روسیه در خصوص پرونده هسته‌ای ایران، دوم، تأخیر مکرر در راه‌اندازی نیروگاه اتمی بوشهر، سوم، تأخیر در تحویل سامانه‌های پیشرفته موشکی اس ۳۰۰ و سایر وسایل نظامی پیشرفته به ایران و در نهایت اشکال‌تراشی روسیه در قبول عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای (امیدی، ۱۳۹۰: ۴۴). چارچوبه‌ی کلی سیاست‌های داخلی و خارجی دولت نهم و دهم در عرصه دیپلماسی داخلی و خارجی در شکل زیر آورده شده است:



شکل (۴) دیپلماسی فرهنگی - سیاسی دولت نهم و دهم (رسولی ثانی آباد، ۱۳۸۹، محمودی رجا، ۱۳۹۳: ۱۴۵)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
 رتال جامع علوم انسانی

## یافته های تحلیلی پژوهش

### پاسخگویی: سیاست خارجی و برنامه های مدون توسعه

در این قسمت نسبت شاخص های پاسخگویی (اجرا، مسئولیت و توانایی) در دولت اصلاح طلبان و اصول گرایان به مفاد برنامه های توسعه که در زمینه اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در سطح منطقه ای و بین المللی با نوجه به دیپلماسی عمومی تدوین شده است مورد تحلیل و ارزیابی قرار می گیرد.

چنان که در صفحات قبل اشاره شد دیپلماسی عمومی، فرایندی است که از طریق آن دولت ها می توانند با توسل به ظرفیت ها، امکانات، توانمندی ها و ویژگی های فرهنگی خود بر افکار عمومی و رفتار سایر کشورها اثر بگذارند. در واقع، دیپلماسی عمومی ابزاری است که یک دولت با به معرض گذاشتن نمادهای فرهنگی، جذابیت هایی را در افکار عمومی مردم سایر کشورها ایجاد می کند تا از طریق نفوذ ناشی از آن، بر رفتار و سیاست های دولت بیگانه اثر گذارد.

بر اساس آنچه آمد همگرایی و تعامل سیاسی، تنش زدایی، توجه به هنجارگرایی و قواعد بین الملل به عنوان مبانی دیپلماسی فرهنگی و سیاسی دولت هفتم و هشتم شناخته شد و دولت اصلاحات در زمینه دیپلماسی فرهنگی و سیاسی توانست با گسترش

همکاری‌های چندجانبه با منطقه و سایر کشورهای جهان از سویی باعث افزایش توان ملی و ایستادن در برابر افزون‌خواهی کشورهای دیگر شود. در این راستا تلطیف نگاه امنیتی به ایران و طرح شعار گفتگوی تمدن‌ها از سوی دولت هفتم اهمیت دارد. بنابر آنچه آمد هدف اصلی دیپلماسی فرهنگی ایجاد روابط سازنده، بهبود ارتباطات و همکاری، جلوگیری از سوءتفاهمات و کاهش درگیری‌های اجتماعی و فرهنگی و پیامدهای آن است (شهرام نیا و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۴۲). با وجود این دولت هفتم با تأکید بر تنش‌زدایی و گفتگوی تمدن‌ها توانست این اهداف را تا حدی برآورده و نگاه امنیتی به ایران را کاهش دهد. در همین خصوص فرد هالیدی می‌گوید رئیس دولت هشتم توانست در طول یک سال ایران را از انزوا خارج و به موضوع اول بین‌المللی تبدیل کند (مختاری، ۱۳۸۳: ۵۸). با همه این اوصاف، دیپلماسی فرهنگی برخلاف دیپلماسی سنتی که تنها از ارزش‌های ملی تأثیر می‌پذیرد، متأثر از ارزش‌های جهانی است که موردقبول جامعه بین‌الملل قرار دارد؛ از این‌رو گفتمان دولت هفتم با تأکید بر این نوع ارزش‌ها محمل خوبی برای تأمین منافع ملی فراهم آورد. به عبارت دیگر، دولت هفتم ضمن انتقاد از هنجارهای غرب محور نظام بین‌الملل با اصل وجود آن مخالف نبود و ایده گفتگوی تمدن‌ها را تلاش برای سهیم شدن تمدن اسلامی در فرایند هنجارسازی می‌دانست (قهرمان‌پور بناب، ۱۳۸۳: ۸۳). در ادامه باید گفت که نظریه گفتگوی تمدن‌ها در میان مردم دنبال نشد. به تعبیری مشکلی که در رابطه با خاتمی و ایده تمدن‌ها ایجاد شد آن بود که نتوانستند این ایده را تبدیل به ایده‌ای اجتماعی و مردمی کنند (هودشتیان، وبسایت بنیاد باران، ۱۳۹۵).

بدین‌سان دولت هفتم و هشتم با تولید گفتمان جدید توانست تغییرات اساسی را در رابطه با کشورهای جهان ایجاد کند که باعث شد رابطه‌ها و مناسبات اقتصادی با کشورهای همسایه با ایران شکل گیرد. در یک بررسی کلی می‌توان گفت در روابط دوجانبه دولت اصلاحات با کشورهای خاورمیانه، به واسطه دیپلماسی عمومی و سیاست‌های تنش‌زدایی، تغییراتی در زمینه اقتصادی اتفاق افتاد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: (افتتاح) کارخانه مشترک فولاد ایران و کویت در سال ۱۳۸۱، قرارداد بهره‌برداری ایران از ماهواره اماراتی ثریا، پروژه ساخت هزار واحد مسکونی و ساخت دانشگاه در یمن. در زمینه مبادلات تجاری و اقتصادی ایران و کشورهای حوزه خلیج فارس باید گفت که در سال ۱۳۷۶ کل مبادلات انجام‌شده با عربستان ۹۲/۴ میلیون دلار بود که این رقم در سال ۱۳۸۰ به ۲۸۹/۲ میلیون دلار رسید که رشدی معادل ۲۱۳ درصد نشان می‌دهد. این آمار در روابط تجاری بین ایران و قطر چند برابر بوده است، آن‌چنان‌که در سال ۱۳۷۶ کل مبادلات به ۱۱/۱ میلیون دلار رسید که رشد ۵۵۷ درصدی را نشان می‌دهد (یوسف نژاد، ۱۳۸۴: ۶۹).

از سوی، روابط تجاری ایران با اروپا در دولت هفتم و هشتم نیز باعث تغییراتی شد. صادرات ایران به اتحادیه اروپا در سال ۲۰۰۲ بالغ بر ۸ میلیارد یورو و در سال ۲۰۰۱ حدود ۷/۶ و واردات ایران از اتحادیه اروپا در سال ۲۰۰۲ معادل ۶/۵ و در سال ۲۰۰۱ حدود ۵/۶ میلیارد یورو بوده است. در واقع ایران از یک مازاد تجاری مثبت ۴/۲ میلیاردی در سال ۲۰۰۲ و یک مازاد تجاری ۲۰۰ میلیون یورویی در سال ۲۰۰۱ با اتحادیه اروپا برخوردار بوده است (خالوزاده، ۱۳۸۵: ۲۲۵). باید اشاره کنیم، حجم تجارت خارجی غیرنفتی ایران طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۷۷ از حدود یک میلیارد دلار به بیش از هفت میلیارد دلار افزایش یافت. طی همین مدت میزان سرمایه‌گذاری خارجی در ایران به رقم ۸/۳ میلیارد دلار رسید (موسوی، ۱۴۰۰: ۲).

در مقابل، تجدیدنظرطلبی و شالوده‌شکنی نظم موجود، ضدیت با غرب، زیر سؤال بردن ماهیت قواعد بین‌الملل به عنوان محور دیپلماسی عمومی و فرهنگی در دولت نهم و دهم معرفی شد. اتخاذ رویکرد یکجانبه‌گرایی دولت نهم و دهم در زمینه‌های دیپلماسی فرهنگی و سیاسی باعث آن شد تا تصلب ساختاری در روابط با سایر کشورها شکل گیرد و در نتیجه تلاش برای جوابگو بودن به برنامه‌های توسعه کم‌رنگ شود. بیشتر آنکه رویکرد ساختار متصلب باعث می‌شود جایگاه دشمنان کم‌وبیش ثابت و دوستان بر اساس نوع ارتباطشان با دشمنان شناسایی شوند. این تصلب باعث آشتی‌ناپذیری دو هویت (ما) و (دیگری) و شکل‌گیری رابطه بر اساس تقابل خواهد شد (حداد، ۱۳۹۴: ۱۰۱-۴۱). بر مبنای این دیپلماسی، در دولت نهم به دلیل ناعادلانه خواندن نظام بین‌الملل رویکرد عدم مشارکت در نظم بین‌الملل شکل گرفت و این امر موجب چالش‌های بیشتری برای بازیگری ایران در عرصه بین‌المللی شد که در نتیجه توجه به مناطق جدید و تأکید بر گروه‌ها و روش‌های جدید در برنامه دولت مذکور شکل گرفت. یکی از موفقیت‌های دولت نهم و دهم تمرکز بر حوزه‌های جغرافیایی جدیدی بود که به لحاظ مواضع سیاسی در نظام بین‌الملل اشتراکات بسیاری با

جمهوری اسلامی داشتند. از این رو دولت می‌توانست با استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی رسانه برای اهدافی که در برنامه توسعه آمده است استفاده کند از جمله می‌توان به افتتاح دفتر صدوسیما در کاراکاس و پخش برنامه‌های ایرانی برای کل آمریکای لاتین، ایجاد کرسی زبان فارسی در ونزوئلا و تقویت زبان فارسی در برزیل را نام برد (نوری، ۱۳۸۹: ۳۶). از طرفی در دیپلماسی عمومی دولت نهم و دهم ابتکاراتی همانند تمرکز بر گروه‌های ذی‌نفع، شخصیت‌های مؤثر و نیز روش‌های جدیدی همچون سفرهای متعدد خارجی، تصویب روز جهانی نوروز و تصویرسازی از چهره واقعی هنجارهای نظام بین‌الملل پیگیری شد که به‌خوبی می‌توانست نقشه راه روابط فرهنگی جمهوری اسلامی را تحقق ببخشد. اما به خاطر اینکه در گفتمان دولت مذکور رویکرد فرهنگی و سیاسی مشخص و منسجمی وجود نداشت (سیاست مصلحت‌جویانه دیپلماتیک و الزامات ژئوپلیتیک)، به‌گونه‌ای که در دولت‌های قبل تا حدودی مسیر توسعه پیگیری می‌شد به سرانجام نرسید. بدین ترتیب دولت نهم و دهم نه تنها از ظرفیت‌ها و فرصت‌های باارزش ایجادشده در سیاست خارجی، جهت اهداف و برنامه‌های موردنظر خود بهره‌نگرفت بلکه به‌سوی انهدام این ظرفیت‌های باارزش گام برداشت (امین زاده، ۱۴۰۰: ۲۸۹).

در ادامه با تحولاتی که در دولت نهم و دهم اتفاق افتاد، باوجود تحریم و انزوای، ایجاد رابطه با کشورهای همسایه با ایران و حضور فعال در مناسبات دوجانبه و سازمان‌های بین‌المللی در راستای منافع ملی کم‌رنگ شد. به‌طور نمونه تولید ناخالص داخلی ۶/۹ درصدی در ابتدای این دولت (نهم و دهم) به منفی ۱/۹ درصد رسید و منفی‌ترین نرخ رشد اقتصادی ایران در سال ۹۲ با رقم منفی ۵/۸ درصد به ثبت رسید. همچنین نرخ تورم در ابتدای دولت نهم ۱۰/۳ درصد بود که در سال ۹۱ به ۳۰/۵ درصد رسید. این درحالی است که متوسط نرخ رشد نقدینگی در این دولت ۲۶/۲ درصد بوده است. نرخ ارز در ابتدای این دولت از ۹۰۴ به ۳۶۰۰ تومان رسید. همچنین صادرات نفت و گاز در ابتدای این دولت ۵۳/۸۲ دلار بوده که در سال ۹۰ به ۱۱۸/۲ دلار در هر بشکه رسید اما خروجی این وفور درآمدی نرخ رشد اقتصادی منفی ۵/۸ درصدی در سال ۹۲ بوده است (ابتهاج، ۱۳۹۴: ۲۲-۲۱). و یا با تحریم‌های جهانی در دوره دولت نهم (طبق برآورد وزارت خزانه‌داری) ۵۰۰ میلیارد دلار خسارت به ایران وارد شد (موسویان، خبر آنلاین، ۱۳۹۵).

بنابراین، با موارد مطروحه بالا دولت نهم در عرصه اقتصادی دستاورد کمتری نسبت به دولت قبل داشت. از کاهش سرمایه‌گذاری خارجی تا سطح تقریباً صفر و قرارگرفتن در رتبه پائین‌تر از ۱۴۰ در میان ۱۵۰ کشور جهان، در کنار کشورهایی مانند چاد از نظر ریسک‌پذیری اقتصادی، افزایش قابل توجه هزینه معاملات اقتصادی با خارج و نیز افزایش قدرت چانه‌زنی طرف خارجی در معاملات اقتصادی با ایران به علت موقعیت ویژه سیاسی فراهم آمده برای ایران، به‌اندازه کافی گویای هزینه‌ها و خسارت‌های هنگفتی است که کشور از بابت دیپلماسی هسته‌ای جدید پیش از صدور قطعنامه تحریم اقتصادی موضوع بند ۴۱ فصل منشور ملل متحد، متحمل شده است (بنگرید به آرمین، ۱۳۸۵: ۱۵).

## نتیجه‌گیری

هر کدام از دولت‌های روی کار آمده بر اساس برداشت و نقشی که برای خود قائل هستند، گفتمان متفاوتی در پیش گرفته‌اند. می‌توان تغییر چشمگیر در گفتمان‌های تجربه‌شده را بر اساس برداشت آن‌ها از رسالت و نقش ملی خود دانست که هر کدام اصرار بر درست بودن گفتمان و نقش انتخابی خود داشتند. باینکه اهداف کلان و استراتژیک کشور در همه دولت‌ها حول محور تأمین منافع ملی کشور، تحقق اهداف کلان انقلاب، تلاش جهت ارتقاء و توسعه بیش‌ازپیش کشور در سطح داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی از سوی همه شخصیت‌های حاکم پذیرفته شده است، اما تاکتیک‌های اتخاذی یا پاسخگویی به برنامه توسعه در دوره‌های مختلف باهم متفاوت بوده است. با در نظر گرفتن منابع و شالوده‌های ساختی رویکرد سازه‌انگاری، دیدگاه‌های بین‌الذهانی، انگاره‌ها و هنجارمحور نقشی مهمی در تحقیق یا عدم تحقیق منافع ملی در تمام کشورها دارد. امروزه با گسترش تبادلات و ارتباطات فرامرزی، دیپلماسی عمومی و فرهنگی می‌تواند به‌عنوان چاقوی دوله فرصت و تهدیداتی برای حکمرانی کشورها ایجاد کند. در این چارچوب نحوه تعامل و نگرش جریان‌های سیاسی مختلف می‌تواند نقش مهمی در اصطکاک یا پویایی جریان قدرت ایجاد کند. درواقع دولت‌های

جمهوری اسلامی ایران بر اساس نظریه سازه‌انگاری با هویت برساخته شده از منابع داخلی خود در سطح بین‌المللی نقش‌ها و منافعی را برای خود قائل هستند که در جهت‌گیری‌های سیاست خارجی بسیار مهم و حائز اهمیت است. به‌عبارت‌دیگر، اینکه دولت‌ها کدام بخش از هویت خود را پررنگ‌تر بدانند، جهت‌گیری متفاوتی در پی خواهد داشت.

فضای سیاست داخلی و خارجی ایران در سال‌های اخیر تحت تأثیر عوامل و نهادهای متعددی قرار داشته است که در فرآیند تصمیم‌گیری و تعیین راهبردهای کلان نقش ایفا کرده‌اند. تغییر دولت‌ها به‌عنوان یکی از عناصر مؤثر در این زمینه، تأثیرات متفاوتی بر سیاست خارجی ایران داشته است. پس از دولت هاشمی رفسنجانی، دو دولت سیدمحمد خاتمی و محمود احمدی‌نژاد به شکل‌های مشخصی از سیاست‌گذاری پرداخته‌اند. دولت خاتمی با رویکرد اصلاح‌طلبانه و سیاست‌های تنش‌زدا تلاش کرد تا روابط ایران با دیگر کشورها، به‌ویژه کشورهای غربی و اتحادیه اروپا، را گسترش دهد. در مقابل، دولت احمدی‌نژاد با نگاهی اصول‌گرا و رویکردی تهاجمی، سیاست خارجی ایران را به سمت آرمان‌گرایی و تعامل با کشورهای همسایه و جهان سوم، به‌ویژه آمریکای لاتین، سوق داد.

به‌طورکلی، هر دو دولت با توجه به شرایط داخلی، منطقه‌ای و جهانی، به‌نوعی به نظم جهانی خوش‌بین یا بدبین بودند. این تنوع در رویکردها و گفتمان‌ها نشان‌دهنده این واقعیت است که هر دو دولت باوجود اختلافات در سیاست‌گذاری، تأثیرات مشهودی بر سیاست خارجی ایران در سطح جهانی و منطقه‌ای گذاشته‌اند. بنابراین، می‌توان گفت که سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در این سال‌ها، به‌رغم تفاوت‌های ماهوی، همواره در راستای تأثیرگذاری بر معادلات بین‌المللی و منطقه‌ای تلاش کرده است. در مجموع می‌توان گفت در دولت هفتم و هشتم، رویکرد کلی کشور به سمت پذیرش واقعیت‌های جهانی و تعامل با غرب متمایل بود. در این دوره، مفاهیمی چون دیپلماسی، نهادهای بین‌المللی، توسعه جامعه مدنی و کاهش تنش‌ها در دستور کار قرار گرفت و سیاست خارجی تعامل‌گرا به‌عنوان رویکرد اصلی مطرح شد. اما با روی کار آمدن دولت نهم و دهم، این رویکرد تغییر کرده و همکاری با نهادهای بین‌المللی به‌طور قابل‌توجهی کاهش یافت. در این دوران، تقابل با نظام بین‌الملل به‌عنوان یک ضرورت مطرح شد و این تغییرات به ایجاد رویکردهایی متفاوت در عرصه دیپلماسی عمومی و پاسخگویی به برنامه‌ها و چشم‌اندازهای توسعه‌سیاسی و اقتصادی کشور منجر شد. این تغییرات بر فضای سیاسی و اجتماعی ایران تأثیرگذار بود و رویکردهای تنش‌زدایی و تعامل‌گرایی که در دولت هفتم و هشتم وجود داشت، به رویکردهای جدیدی تبدیل شد که بر ویژگی‌هایی چون سیاست خارجی هنجارشکنانه، شرق‌گرایی، دیپلماسی مردم‌محور و تأکید بر حقوق هسته‌ای تأکید داشت. همچنین، مفاهیم دیگری از جمله ایستادگی انقلابی، معنویت‌گرایی و عدالت‌محوری به‌عنوان اصول کلیدی در سیاست خارجی تهاجمی دولت نهم و دهم مطرح شد. به‌طورکلی، این تحولات نشان‌دهنده تغییرات عمیق در رویکردهای دیپلماتیک و فضای سیاسی کشور بوده است.

محمود احمدی‌نژاد، رئیس‌جمهوری پیشین ایران، با رویکرد خود در توسعه صنعت هسته‌ای، موفق به جلب توجه و محبوبیت داخلی شد و در سطح منطقه‌ای به‌عنوان یک نماد مقاومت در برابر قدرت‌های غربی شناخته گردید. این وضعیت به‌ویژه در میان کشورهای عربی که از سقوط صدام حسین احساس یأس می‌کردند، موجب تحسین احمدی‌نژاد گردید. با این حال، فقدان درک عمیق از سیاست‌های بین‌المللی در دوران ریاست‌جمهوری وی، علی‌رغم محبوبیتش، مشکلاتی را به وجود آورد که منجر به ایجاد اجماع علیه جمهوری اسلامی و تحمیل تحریم‌ها و تهدید جنگ شد. در دور دوم ریاست‌جمهوری‌اش، احمدی‌نژاد با کاهش حمایت‌های داخلی مواجه شد و اگرچه در برخی مذاکرات دیپلماتیک با کشورهای دیگر موفقیت‌هایی کسب کرد، اما عدم آگاهی از سیاست‌های بین‌المللی و تأثیر کشورهای اروپایی بر مواضع ایالات‌متحده، او را در موقعیتی آسیب‌پذیر قرار داد. در نهایت، درحالی‌که احمدی‌نژاد می‌توانست از محبوبیت منطقه‌ای خود بهره‌برداری کند، غفلت از مسائل کلیدی و نداشتن رویکردی جامع در عرصه سیاست خارجی، به بروز چالش‌های داخلی و خارجی کنونی انجامید. این عوامل، نشان‌دهنده کاهش پاسخگویی دولت در سطوح داخلی و بین‌المللی است.

در مورد نسبت دو دولت در حوزه پاسخگویی نسبت به چشم‌اندازهای تدوین شده کشور نیز باید گفت که وضعیت شاخص‌های برنامه توسعه در دولت هفتم و نهم به‌صورت متفاوتی دنبال شد. دولت هفتم و هشتم بر مبنای نظام‌سازی و طراحی سیاست خارجی مطلوب که بر پایه گفتمان توسعه‌سیاسی و گفتگوی تمدن‌ها بوده است موقعیت ایران را در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی

در سطح منطقه و بین‌الملل ارتقاء دادند و مهم‌تر اینکه ملاحظات شاخص‌های پاسخگویی را دنبال کردند. از طرفی دولت نهم و دهم از یک‌سو عنایتی به یکجانبه‌گرایی داشت و خط و مشی سیاست خارجی را بر اساس ایده‌ها و رسالت‌های فراملی دنبال کرد و از سوی دیگر تمام مسائل سیاست خارجی را به سمت مناقشات هسته‌ای سوق داد که منجر به انزوای کشور در جامعه بین‌الملل گردید و در نتیجه دولت نوانست در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی دستاورد کمتری داشته باشد و در مواجهه با شاخص‌های پاسخگویی نیز عملکرد کم‌اثرتر. نگاه کلان و تطبیقی دو دولت نسبت به مسائل مختلف در شکل زیر مشخص شده است:

| مؤلفه‌های دیپلماسی عمومی<br>همگرایی - واگرایی  | نظام بین‌الملل  | انقلاب اسلامی   |                         |
|--|---|---|-------------------------|
| تنش‌زدایی<br>صلح‌گرایی<br>توسعه‌ی جامعه مدنی<br>گفت‌وگوی تمدن‌ها<br>تفاهم و تعامل<br>حل مسالمت‌آمیز اختلافات<br>چندجانبه‌گرایی<br>همکاری و مشارکت در سازمان‌های منطقه‌ای - بین‌المللی و نگاه به غرب<br>همکاری گسترده اقتصادی - سیاسی با کشورهای منطقه و اروپایی  | نسبت به نظام بین‌الملل دید انتقادی واقع‌بین، خردگرا و آرمان‌خواه وجود دارد. خواهان نظامی عاری از هرگونه جنگ و سلاح‌های کشتار جمعی بوده و نسبت به مقابله با نظام بین‌الملل منطقی عمل می‌شود.<br>به دنبال استقرار نظام عادلانه بر اساس تنش‌زدایی و همزیستی مسالمت‌آمیز است.                           | انقلاب محدود به مرزها جغرافیایی نیست و برای آن ماهیت و هویت فراملی و اسلامی قائل است. تأکید بر صدور انقلاب به معنای ایجاد یک نظام مردم‌سالار در ایران و ارائه به جهانیان به‌عنوان یک دولت سرمشق.  | <b>دولت هفتم و هشتم</b> |
| عدالت، مدیریت و مشارکت همگانی<br>ناعادلانه بودن قوانین و هنجارهای حاکم بر سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای<br>حقیقت‌طلبی، حکمت و معنویت خواهی بشریت<br>ناکامی ایسم‌ها و مدل‌های مادی‌گرا در اداره‌ی جهانی، موعودگرایی، دیپلماسی نامه‌نگاری<br>قطع همکاری‌ها با کشورهای غربی و اروپایی و جایگزینی آن با نگاه به شرق و آمریکای لاتین و کشورهای اسلامی - جهان سوم<br>اصلاحات و تغییرات اساسی در سازمان ملل و مهم‌ترین عضو آن شورای امنیت<br>مردم‌محوری به‌جای دولت‌محوری<br>ایستادگی، دفاع از مظلومین جهان، مبارزه با ظلم، استکبار و استعمار جهانی، عدم اعتماد به غرب | از نظر گفتمان حاکم بر این دوره، نظام بین‌الملل موجود بانظم بین‌المللی اسلامی انطباق ندارد، از مطلوبیت برخوردار نیست و نظام بین‌الملل باید به‌نظام جهانی اسلام تبدیل گردد.<br>تلاش جهت انتقاد نسبت به سازمان‌های بین‌المللی باهدف تغییر و دگرگونی آن برای استقرار نظم و نظام عادلانه و مطلوب اسلامی. | انقلاب اسلامی ماهیت و هویت فراملی و فرامرزی دارد.<br>انقلاب ایران بر مبنای ایدئولوژی اسلام شیعی که یک دین و جهان‌بینی جهان‌شمول و فراملی استوار است.<br>در عرصه بین‌الملل انگیزه نخستین انقلاب اسلامی ایران، گسترش ارزش‌های مربوط به حاکمیت دین اسلام در جهت استقرار یک جامعه جهانی اسلامی است. | <b>دولت نهم و دهم</b>   |

### پیشنادهای رسانه‌ای

۱. پیشبرد منافع ملی در قالب واقع‌گرایی آرمان‌گرا
۲. فعال‌سازی و ارتقای قدرت نرم مردمی و جهانی انقلاب اسلامی در عرصه روابط بین‌الملل
۳. برجسته‌سازی نقش و جایگاه فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی در امنیت و صلح منطقه‌ای و جهانی
۴. خنثی‌سازی جهت‌دهی‌های رسانه‌ای و سیاسی نظام سلطه در قالب ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی
۵. برجسته‌سازی ماهیت و ساختار مردم‌سالار ایران در همبستگی سیاسی و مذهبی در مناسک‌های ملی - مذهبی
۶. اقناع افکار عمومی داخل و خارجی در پیشبرد برنامه‌های توسعه‌ی سیاسی - اقتصادی جمهوری اسلامی ایران

## منابع فارسی

- آرمین، محسن، (۱۳۸۵) انرژی هسته‌ای ایران در قطار احمدی‌نژاد، **مجله بازتاب اندیشه**، به نقل از سالنامه اعتماد، ص. ۱۵.
- ادیب زاده، مجید (۱۳۸۷) **زبان، گفتمان و سیاست خارجی**، نشر اختران، چاپ اول، ص. ۱۴۶.
- اصغرزاده، ابراهیم، **روزنامه شرق**، ۱۳۹۴/۵/۳، ص. ۳.
- ازغندی، علی‌رضا (۱۳۸۸) **سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران**، چاپ پنجم، تهران: قومس.
- دلاورپور اقدم، مصطفی (۱۳۸۷) **ایران و مسئله هسته‌ای**، تهران: مطالعات راهبردی.
- امین زاده، محسن (۱۴۰۰) **سیاست خارجی و توسعه ملی**، نشر نگاه معاصر، چاپ اول، ص. ۲۸۹.
- پایا، علی و محمدمامین قانع‌راد (۱۳۹۵) **هابرماس و روشنفکران**، انتشارات طرح نو، چاپ اول، ص. ۳۲۰.
- جوادی ارجمند، محمدجعفر (۱۳۸۷) **سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ با تکیه بر دولت توسعه‌گرا، کنفرانس ملی سیاست خارجی توسعه‌گرا**، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.
- جوادی ارجمند، محمدجعفر (۱۳۹۲) **رابطه هویت و منافع در سیاست خارجی جمهوری اسلامی با تکیه بر رویکرد سازه‌نگاری فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی**، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا، شماره پانزدهم.
- حداد، رضا (۱۳۹۴) **ساختار معنایی نو اصول‌گرایان و سیاست خارجی جمهوری اسلامی (۱۳۹۲-۱۳۸۴)**، **پژوهشنامه علوم سیاسی**، سال دهم، شماره ۳، صص. ۴۱-۱۰۱.
- حقدار، علی‌اصغر (۱۳۷۸) **گفتمان فرهنگی سیاست خارجی**، انتشارات شفیع، ص. ۱۰۷.
- خالوزاده، سعید (۱۳۸۵) **ارزیابی گفتگوهای سازنده بین جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اروپا در کتاب نگاهی به سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران**، مرکز چاپ و انتشارات وزارت خارجه، ص. ۲۲۵.
- خیر آنلاین (۱۳۹۵/۲/۴) **موسویان، سید حسین، چهار مدل دیپلماسی ایران پس از انقلاب، قابل‌دسترسی در آدرس اینترنتی: [khabaronline.ir. detail /529991/world/diplomacy](http://khabaronline.ir/detail/529991/world/diplomacy)**
- دانلی، جک (۱۳۸۶). **حقوق بشر، دموکراسی و توسعه**، ترجمه سیروس فیضی، مجله راهبرد، شماره چهل‌وچهار، تابستان، ص. ۲۳۲.
- زهرانی، مصطفی (۱۳۷۶) **مباحث نظری تحریم اقتصادی، در مجموعه مقالات نظریه‌های تحریم اقتصادی مجله بررسی‌های مسائل اقتصاد انرژی**، ص. ۴.
- سلیمانی، رضا (۱۳۸۸) **سیاست خارجی دولت خاتمی**، انتشارات کویر، چاپ اول، ص. ۶۴.
- سیدنژاد، سیدباقر (۱۳۸۹) **مطالعه تحلیلی و تطبیقی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران با نظریه سازه‌نگاری فصلنامه علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم علیه‌السلام**.
- شهرام نیا، مسعود و نظیفی، نازنین (۱۳۹۲) **تأثیر جهانی‌شدن بر دیپلماسی فرهنگی با تأکید بر نظریه صلح‌سازی، فصلنامه راهبرد فرهنگ**، شماره ۲۴، ص. ۱۴۲.
- شوری، محمد (۱۳۸۲) **هژمونی و ضد هژمونی، مجله راهبرد**، شماره ۲۷.
- نوری، وحید (۱۳۸۹) **اولویت‌های جغرافیایی - عقیدتی در سیاست خارجی دولت نهم، فصلنامه ره‌آورد سیاسی**، سال هفتم، شماره ۲۵، صص. ۲۷-۵۲.
- قاسمی، فرهاد (۱۳۸۷) **نگرش شبکه‌ای به مناطق و تحلیل فرآیندهای آن از دیدگاه تئوری سیگلی، فصلنامه ژئوپلیتیک**، ص. ۹۹.
- قهرمان پور بناب، رحمان (۱۳۸۳) **تحلیل تکوین‌گرایانه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی**، شماره ۲۳، ص. ۸۳.
- متقی، ابراهیم و کاظمی، حجت (۱۳۸۶) **سازه‌نگاری، هویت، زبان و سیاست خارجی، فصلنامه سیاست**، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۴.
- محمودی، جعفر، رونقی، محمدحسین، رونقی، مرضیه (۱۳۹۲) **تعیین وزن و رابطه بین شاخص‌های حکمرانی خوب در ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی**، سال شانزدهم، شماره ۹۲، ص. ۴۶.

- مدیر شانه چی، محسن (۱۳۹۲) سیاست خارجی ایران (۱۳۸۴-۱۳۵۷)، نشر نگاه معاصر، ص. ۶۴.
- مشیرزاده، حمیرا (۱۳۸۳) گفتگوی تمدن‌ها از منظر سازه‌انگاری، *مجله سیاست دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران*، شماره ۶۳ بهار، ص. ۱۸۸.
- مشیر زاده، حمیرا (۱۳۸۵) *تحلیل سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از منظر سازه‌انگاری*، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
- محمودی‌رجا، سیدزکریا (۱۳۹۳) بررسی و تحلیل رویکرد دولت‌های خاتمی و احمدی‌نژاد در قبال جهانی‌شدن فرهنگ، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه اصفهان*.
- مختاری، اکبر (۱۳۸۳) بررسی واقع‌گرایانه سیاست خارجی خاتمی، *مجله گزارش*، شماره ۱۵۹، ص. ۵۸.
- ملکی، محمدرضا و راز قندی، انسیه (۱۳۹۰) دیپلماسی عمومی و دولت احمدی‌نژاد؛ بازی در سطح خرد در خاورمیانه، *فصلنامه علوم سیاسی*، شماره ۱۶، ص. ۱۲۸.
- موسوی، سیدمحمد (۱۴۰۰) دولت توسعه‌گرا و چالش‌های توزیع اقتصادی در ایران (۱۳۹۹-۱۳۵۷) *مجموعه مقالات پانزدهمین همایش سالانه انجمن علوم سیاسی ایران*، ص. ۲۰۲.
- میرزایی حسین (۱۳۹۴) تأملی بر سیاست خارجی محمود احمدی‌نژاد در قبال اسرائیل و مسئله هولوکاست، *مجله مستضعفین*، ص. ۶۱.
- میدری، احمد و خیرخواهان جعفر (۱۳۸۳) *حکمرانی خوب بنیان توسعه*، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی،
- میدری، احمد (۱۳۸۵) مقدمه‌ای بر نظریه حکمرانی خوب، *فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی*، شماره ۲۲
- هلد، دیوید (۱۳۶۹) *مدل‌های دموکراسی*، مترجم عباس مخبر، چاپ اول، تهران انتشارات روشنگر، ص. ۴۲۸.
- هودشتیان، عطاءالله، گفتگوی تمدن‌ها بدون جامعه مدنی نمی‌شود، منبع اینترنتی *پایگاه تحلیلی بنیاد باران*، ۱۳۹۵/۴/۱۲
- واعظی، رضا، آزمندیان، محمدصادق (۱۳۹۰) مدل پاسخگویی سه‌بعدی: نگاهی متفاوت به پاسخگویی، *فصلنامه مدیریت انتظامی*، شماره اول، بهار، ص. ۱۴۵.
- ونت، الکساندر (۱۳۸۴) *نظریه اجتماعی سیاست بین‌الملل*، ترجمه حمیرا مشیرزاده، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
- یاقوتی، محمدمهدی (۱۳۹۰) تحلیل سیاست خارجی و هویت سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، *فصلنامه سیاست خارجی*، ص. ۲۲.
- یزدان فام، محمود (۱۳۸۷) مقدمه‌ای بر تحلیل سیاست خارجی، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، شماره دوم.
- یوسف نژاد، ابراهیم (۱۳۸۴) روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه عرب، *فصلنامه پژوهش*، شماره ۴۸، ص. ۶۹.

## References

- Adibzadeh, M. (2008). *Language, Discourse, and Foreign Policy* (1st ed., p. 146). Akhtaran Publishing. (In Persian).
- Akbari, Z. (2021). The Role of the Islamic Republic of Iran's Media Diplomacy in Endogenous Regionalism in West Asia. *Journal of Communication Sciences*, 10(3), 11–36. (In Persian).
- Aminzadeh, M. (2021). *Foreign Policy and National Development* (1st ed., p. 289). Contemporary Perspective Publishing. (In Persian).
- Amy, L. C. (2007). Identity Theory and Foreign Policy. *Politics & Policy*, 35(1), 17. <https://www.blackwell-synergy.com>
- Asgari, A. (2014). *Iran's Foreign Policy Decision-Making Process in the Dynamic Fields of Foreign Policy from the Seventh to the Ninth Government* (1st ed., p. 255). Political and International Studies Office. (In Persian).
- Bagheri, K. (2014). *Influence of the Power Structure in Iran's Foreign Policy Decision-Making in the Ninth and Tenth Governments* (Doctoral dissertation, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran). (In Persian).
- Barzegar, K. (2007). Realism and National Power in Iran's Foreign Policy. *Political Science Quarterly*, 2(1), 90. (in Persian)
- Baylis, J., & Smith, S. (2006). *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (4th ed.). Oxford University Press.
- Bemanian, M. R. (2011). *Evaluation of Public Diplomacy Strategies in the Islamic Republic of Iran* (Master's Thesis, Baqir Al-Olum University, Qom). (In Persian).
- Buzan, B. (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. ECPR Press
- Eftekhari, A., & Fathi, S. (2006). The Role of Identity in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran. *Foreign Policy Quarterly*, 20(1), 183. (In Persian).
- Esfandiari, Z., & Shafiei, E. (2014). Public Diplomacy in International Politics. *Strategic Studies Quarterly*, 17(63), 97–128. (In Persian).
- Fathi, S. (2013). Interaction Between the Principles Governing Iran's Foreign Policy and Global Trends. *Iranian Foreign Policy Quarterly*, 27(1), 153–176. (In Persian).
- Fazayeli, N. (2019). The Role of the Media in the Soft Power of the Islamic Republic of Iran With Emphasis on Public Diplomacy. *National Congress on Media and Soft Power*, 4–14. (In Persian).
- Fazeli, M. (2008). Constructivism in International Relations: Theory, Method, and Research. *Iranian Quarterly of International Politics*, 2(1), 101–132. (In Persian).
- Ganji, H. (2011). *Diplomacy and Diplomatic Law*. Ganj-e Danesh Publishing. (In Persian).
- Gartzke, E., & Gleditsch, K. S. (2006). Identity and Conflict: Ties That Bind and Differences That Divide. *European Journal of International Relations*, 12(1), 53–87.
- Ghasemi, F. (2008). A Network Perspective on Regions and Analysis of Their Processes From a Cyclical Theory Perspective. *Geopolitics Quarterly*, 99. (In Persian).
- Ghasemi, F., & Abarzaman, M. R. (2014). Reviewing the Patterns of Interaction Between Identity and Interests in Foreign Policy. *International Political Research Quarterly*, 6(4), 27–61. (In Persian).
- Ghazizadeh, S. (2005). The Necessity of Applying Public Diplomacy in the Foreign Policy System of the Islamic Republic of Iran. *Foreign Policy Quarterly*, 19(3), 783–817. (In Persian).
- Ghorbani, M., & Motahar, A. (2020). Effective Strategies in Strengthening the Islamic Republic of Iran's Public Diplomacy. *Foreign Policy Quarterly*, 34(2), 73–98. (In Persian).
- Haddad, G. (2015). The New Ideological Structure of Principlists and the Foreign Policy of the Islamic Republic (2005–2013). *Political Science Research Journal*, 10(3), 41–101. (In Persian).
- Haghdar, A. A. (1999). *Cultural Discourse of Foreign Policy* (p. 107). Shafi'i Publications. (In Persian).
- Hakim, H. (2019). The Impact of Media on Foreign Policy. *Journal of Communication Sciences*, 8(2), 137–174. (In Persian).
- Held, D. (1990). *Models of Democracy* (A. Mokhber, Trans.). Roshanagar Publishing. (In Persian).

- Houdashtian, A. (2016, July 3). Dialogue of Civilizations Cannot Exist Without Civil Society. Baran Foundation Analytical Base. (In Persian).
- Javadi Arjmand, A. (2008). Public Diplomacy and the Theories of Communication and International Relations. Quarterly of Political and International Research, 1(2), 29–56. (In Persian).
- Javadi Arjmand, A. (2013). Public Diplomacy and Integrated Marketing Communications. Quarterly of Political and International Research, 5(15), 207–236. (In Persian).
- Jepperson, R. L., & Wendt, A. (1996). Norms, Identity, and Culture in National Security. In P. Katzenstein (Ed.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics* (pp. 33–75). Columbia University Press.
- Khali Zadeh, S. (2006). An Introduction to the Principlists' Government and the Islamic Republic's Foreign Policy. *Journal of Political Science*, 2(5), 125–160. (In Persian).
- Khosravi, M. H. (2016). Public Diplomacy in the Islamic Republic of Iran: Capacities and Limitations. *Quarterly of Political and International Research*, 8(27), 87–111. (In Persian).
- Kubalkova, V. (2001). *Foreign Policy in a Constructed World*. M.E. Sharpe.
- Mahmoudi-Reja, S. Z. (2014). *An Analysis of the Approaches of Khatami's and Ahmadinejad's Administrations toward the Globalization of Culture* (Master's thesis, University of Isfahan, Department of Political Science). (In Persian).
- Mahmoudi-Reja, S. Z., Emamjomezadeh, S. J., & Bagheri-Dolatabadi, A. (2016). Analysis of the Approach of the Ninth and Tenth Administrations Toward Cultural Globalization Using Chaos Theory. *Strategic Research in Politics Quarterly*, 5(17), 143–168. (In Persian).
- Mahmoudi Jafarounaghi, N., et al. (2013). Analysis of Iran's Foreign Policy in the Tenth Government (2009–2013). *Iranian Foreign Policy Quarterly*, 27(4), 155–176. (In Persian).
- Maleki, A., & Razaghandi, S. (2011). An Analysis of Role and Function of Public Diplomacy in Iran's Foreign Policy. *Quarterly of Political Science*, 7(3), 25–50. (In Persian).
- Meidari, A., & Biabangard, E. (2015). Public Diplomacy of the Islamic Republic of Iran in the Process of Regional Convergence. *Strategic Studies Quarterly*, 18(67), 99–126. (In Persian).
- Mousavi Shafahi, S. M., & Heydari, M. (2016). The Role of Cultural Diplomacy in Strengthening the National Security of the Islamic Republic of Iran. *Journal of Political Science*, 12(4), 129–154. (In Persian).
- Mousavi Shafahi, S. M., & Nezamabadi, M. (2012). The Role of Public Diplomacy in Iran's Regional Power-Building Process. *International Political Research Quarterly*, 4(13), 49–74. (In Persian).
- Nincic, M. (2011). *Beyond National Interest: The Future of Realism in International Politics*. Palgrave Macmillan.
- Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Public Affairs.
- Rashidi, A., & Aligolbandi, A. (2008). Innovation in Public Diplomacy. *Journal of Iranian Foreign Policy*, 21(4), 117–148. (In Persian)
- Rezaei, H., & Meidari, A. (2018). The Role of Economic Diplomacy in the Success of Iran's Foreign Policy. *Economic Diplomacy Quarterly*, 2(3), 45–72. (In Persian).
- Rostami, M., & Moghimi, S. M. (2015). Analyzing the Relationship Between Public Diplomacy and the Legitimacy of the Political System in Iran. *Journal of Political Science*, 11(2), 65–90. (In Persian).
- Sadeghi, M., & Sajjadi, S. N. (2019). Sport Diplomacy as a Component of Public Diplomacy. *Sport Management Quarterly*, 10(3), 45–67. (In Persian).
- Shafiei, E., & Esfandiari, Z. (2011). Public Diplomacy and Soft Power in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran. *Iranian Quarterly of International Politics*, 3(10), 65–90. (In Persian).
- Shakeri, M., & Hemmati, A. (2016). The Role of Public Diplomacy in the Islamic Republic of Iran's Foreign Policy Towards Africa. *African Studies Quarterly*, 22(4), 45–72. (In Persian).
- Soltani, A., & Shafiei, E. (2013). The Media and Public Diplomacy of the Islamic Republic of Iran. *Journal of Communication Sciences*, 5(2), 35–60. (In Persian).
- Yaghouti, A., & Moradi, M. (2020). Analyzing the Role of Public Opinion in the Success of Iran's Public Diplomacy. *Foreign Policy Quarterly*, 34(1), 85–110. (In Persian).

### ملاحظات اخلاقی

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

### تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منابع ندارد.

### سپاسگزاری

از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.

